

LJUBLJANSKI ZVON

JUNIJ

H7

1917

LETNIK 37.

ŠTEVILKA 6.

Vsebina junijevega zvezka:

1. Ant. Debeljak: <i>Mladoletje</i>	281
2. A. Debeljak: <i>Drevesi</i>	287
3. Alojz Kraigher: <i>Mlada ljubezen</i> . (Dalje.)	283
4. Emil Leon: <i>Cvetje v jeseni</i> . (Dalje.)	290
5. Marija Kmetova: <i>Ljubezen</i>	299
6. Arthur Rimbaud — A. Debeljak: <i>Spavač v kotlini</i>	300
7. Alojzij Gradnik: <i>Rabindranat Tagore: Gitanjali</i>	301
8. A. Debeljak: <i>Modra cvetka</i>	304
9. Jules Lemaitre — Anton Debeljak: <i>Prvi nagib</i>	305
10. Ant. Debeljak: <i>Durus Amor</i>	308
11. Dr. Zober: <i>Slovensko in tuje slovstvo</i>	309
12. A. Debeljak: <i>V malem travnu</i>	313
13. Dr. Ivan Prijatelj: <i>Pesniki in občani</i>	314
14. F. Golar: <i>Pesem o liščku</i>	321
15. Dr. Franc Derganc: <i>Henri Bergson</i> . (Dalje.)	323
16. Listek	328

Dr. Drag. Lončar: *Ob 50letnici drja Ev. Kreka*. — A. Debeljak: *Sedanje smeri v francoski književnosti*. — Kajkavske pesmi med Hrvati. — Dr. Jož. A. Glonar: *O „Poberinu“ in enakih starih slovenskih „bogovih“*. — Inž. J. Mačkovšek: *Jezikovna meja od Spielfelda do Monoštra leta 1844*. — *Kaj prevajamo*.

Redakcija tega zvezka se je zaključila 15. junija 1917.

„Ljubljanski zoon“

izhaja v zvezkih po enkrat na mesec ter stane na leto 12 K, za pol leta 6 K, za četrt leta 3 K, za vse neavstrijske dežele po 15 K na leto.

===== Posamezni zvezki se dobivajo po 1 K 30 h. =====

Odgovorni urednik: Oton Župančič.

Upravništvo v „Narodni tiskarni“ v Ljubljani, Knaffova ulica št. 5.

Lastnina in založba „Tiskovne zadruga“ z. z. o. z. v Ljubljani.

Tisk „Narodne tiskarne“.

Ant. Debeljak:

Mladotetje.

Po koncu ko hiša strmeva breg
in v solncu kot apno odseva sneg.
Ob grmih pa strmih žarek-kipar
pleše in kleše okenca v sneg.

Skozi okence črno rumena glavica se vidi,
trobentica nema se živo razvnema:
Pridi, pomlad!

Tokava, planjava prebela.
Skoz okenca mračna skupnela
dremavi se zvonček prikupno priklanja,
naravi zaupno pozvanja:
Vigred, pridi me gret!

Iz oken temotnih okvira ozira
obrazcev-plavolascev se toliko
s tihimi vzdih:

Vesna prelestna, postoj še nekoliko,
vesna objestna, pri meni postoj,
ne zveni v samoti-sramoti mi cvet.
Nekdaj je živelo lepó se,
sedaj pa rodovi tepo se,
tudi moj ljubi je moral na boj.

A strožji postaja že božji pogled,
zenica neznosna nešproсна pronica
čez griče in kliče pa z bilko pretanko
— pramenom — šegače zaspanko Pomlad.

A. Debeljak :

Drevesi.

Srcé vam mehko je, ve smreke in hoje,
sijaj vaše bôje,
značaj vam kovinsko je lep.
Oklep vam je hrapav, limanic poln,
bodice naperjene ostre za boje.

A tvoje srce otrdelo je, bukev, pa gladka ti skorja.
Ponočni požar — tako ti v jeseni je listje rdelo
v temini jekleni jelovega morja . . .
po zimi sred njega koščene si prste
molela iz snega kot oni ki tone.

Pomlad z rdečico razpali ti popje, razgali ti brste;
razpreza se — usta v poljub zagoneten,
razteza se — kelih umeten;
ko solnce še v kelihu kroži en dan,
vsak listek že proži mi žilnato svilnato dlan:
med ustne vas jemljem, o listi, ne upam si gristi!

O bukev, o smreka,
dva hipa poglobil sem v vaju se v gozdnati gluši,
in kakor da mislim o tajni človeka,
utripa prijetno mi v duši.

Alojz Kraigher:

Mlada ljubezen.

(Dalje.)

Začelo se je učenje za maturo, primanjkovalo mi je časa, — hočeš-nočeš — sem moral Miro malo zanemarjati. Ona pa se ni hotela ozirati na to in mi je očitala, da se ji odtegujem. Oblačila se je zmirom mičneje in bila venomer na cesti. Nobene promenade ni zamudila in nobene prilike, kjer je lahko razkazovala svoje dražesti. Sitnaril sem seveda tudi jaz, postajal ljubosumen, nadzoroval poglede in zasledoval korake njene. Če le mogoče, sem jo iznenadil kje na cesti ali sredi promenade; in jezil sem se, da je bila v moji odsotnosti morda še živahnejša in razigranejša, dostopnejša neumnostim in šalam. Večkrat sem naletel na nove znanke v njeni družbi, na dijake, na visokošolce, na častnike. Zlasti zadnji so me precej vznemirjali in me navdajali z bridkostjo in sovražnostjo. A za stalno se ni nihče vrnil v družbo, in to me je pomirjevalo. Edini Mirtič, Milan Mirtič, se je priklopil in prihajal redno. Bil je mlad fantiček, nedolžen in naiven, dijak s trgovske akademije, ki se je bil zagledal v Maro in zdihoval za njo; ona pa ga je trpela poleg sebe, da je sploh imela kavalirja in ni bila več samo elefant; a bila je precej okrutna z njim, visoka in nemila.

V splošnem sem zaupal Miri. Sumničiti je nisem mogel; povoda nisem imel, da bi dvomil o njeni zvestobi. Vendar sem čutil neko nesigurnost, ne ravno skrbi in ne bojazni, — a neko slutnjo, kakor da je ne poznam do dna, ki morda čaka v njem še nerojena kal grozečih možnosti . . . Ko sem prihajal nekdanj k njej in sem bil zavil iz veže po stopnicah gori, sem pred ovinkom mahoma obstal. Iz prvega nadstropja, kjer je Blejčevo skladišče, sem slišal Mirin glas, nestrpen, skoraj jezen, in glas nekoga drugega. Poznal sem pomočnika, ki sem ga največkrat srečal na stopnicah in pred skladiščem, ali ga zagledal skozi odprta vrata po hodnikih med skladvonicami blaga. Tuintam se mi je bilo že zazdelo, da se mrcina nalašč potika tod okoli in preži na nekoga. Parkrat sem bil ujel njegov pogled, pomilovalen in porogljiv, da mi je bilo neprijetno. Bil je že starejši človek z rdečkasto koničasto brado in z veliko plešo. Govoril je s strupeno zajedljivostjo:

„Vas moram čakati, — ko pa ne pridete več sami k meni!“

„Jaz sem vam že rekla, da si prepovedujem to nadlegovanje. In če ne bo miru, povem papanu!“

„V prejšnjih časih vam nisem bil tako zelo oduren. Če se spominjam . . .“

„Pustite me, da pridem mimo! Proč tu! Proč!“

Scepetala je navzgor; za pomočnikom so zašklepetala steklena vrata pri skladišču . . .

Mira mi je bila razložila stvar precej odkrito: — Že pred leti jo je bil izvabil dedec k sebi. Pripovedoval ji je novice, dovtiipe in zanimivosti; prijemal jo je za brado in krog pasu, tudi na kolena si jo je posadil in prižemal k sebi, celo poljubil jo je bil tuintam. Razlagal ji je smešne anekdote . . . Če se zdaj spominja, jih je bilo mnogo precej kosmatih in umazanih, ki jih takrat niti razumela ni. Nekaterim je šele pozneje uganila zmisel. Kakor bi prižgal žveplenko in posvetil, — se ji je nenadoma zablistala iz teme lumparija . . . Zato se je moža že dolgo časa ogibala. Tudi prej se je že zavedala, da stvar ni v redu, in je svoje obiske pri pomočniku največkrat celo prijateljici Mari zamolčala. A dekliska radovednost, njena samovoljnost, otroška razbrzdanost — in potuha, ki jo je imela od vseh strani . . . Že kot otrok je komandirala v družini, — saj ni bilo nikogar, ki bi jo bil vodil ali brzdal . . . In sama od sebe se mi je izpovedala še o neki drugi podobni dogodivščini. — Trgovec Kolar, Magdin oče, — saj jo poznaš, ki je že kot goska koketirala z vsemi častniki garnizije, in ki so jo bili radi sestankov z njimi izključili iz šole, — stari Kolar je bil povabil Miro k sebi. Majhen je bil, obilen, že siv bradač. Bil je v sorodu z Blejčevko. Posadil si je Miro na kolena in jej začel razkazovati — neke slike. Tiščala si je oči in ni hotela gledati. On pa jo je držal. Nekaj je seveda videla . . . ostudnosti in svinjarije . . . fej! . . . A ko je bila začutila njegove debele ustnice na svojem ušesu, se mu je iztrgala in zbežala . . .

Kaj praviš k temu? Niso taka doživetja za deklisko dušo, kar bacilus kuge za telo? In če veš, da je to kužno seme v njej, — sicer latentno in brezplodno, a vendar v njej —, kdo ti naj jamči, da ne vzklije nekda in ne razžene in ne zasmradi te deviške duše kot ugonobi bolezen tudi najpopolnejšo lepoto? . . .

Danes se mi zdijo važne te stvari. Takrat sem bil mnogo bolj lehkomiseln. Morilo me je učenje za maturo, da sem komaj izhajal s časom; preveč sem bil zaljubljen, da bi dolgo premišljeval . . .

Čez noč sem bil pozabil na dogodek in se nisem več brigal zanj. — Edina posledica je bila, da sem se od zdaj naprej ogibal Blejčevega skladišča, kjer smo se prej — če je bilo ravno prazno — večkrat skrivali in lovili . . .

A naenkrat je bila matura tu . . . in naenkrat je bilo vsega konec . . . Bil je konec, četudi je sledilo še dvoje žalostnih sestankov . . .

Po maturi sem bil odšel z materjo na jug na potovanje. Od Mire in njenih ljudij sem se bil poslovil površno in preprosto, kakor da se bomo drugo jutro zopet videli in si za danes samo voščimo lahko noč . . . Ko sem odhajal, sem imel pravzaprav malo težko vest. Ali bi ne bila moja dolžnost, da bi se bil pred odhodom odkrito dogovoril z Blejčevimi radi Mire? — Morda! — Pa saj smo se razhajali samo za kratek čas in zmenjeni smo bili, da se snidemo ob morju, v Opatiji ali v Trstu. Z Miramarom smo se bili celo dogovorili, da obiščemo iz Trsta — pravi adrijanski Miramar . . . In nazadnje: — Ali je bilo razmerje med med menoj in Miro res že zrelo — za zaročitev? . . .

Par razglednic sva si pisala, po eno pisemce. Mira je bila celo zasanjala o mojih „srčkanih očeh“. Rada bi me zopet videla, da bi se zatopila — še enkrat je ponovila — v te moje „herzig oči“! A to je bilo vse, kar je vedela o meni; naivno in otročje, vendar „srčkano“ . . .

V Opatiji sem se požuril po obrežju na prostorček, ki mi ga je določila za sestanek. — Čakati sem moral dosti dolgo. Za mano je bila nizka železna ograja, onkraj ograje senčen lovorov gozdič in za gozdičem park in vila. Pred mano morje, ki se je po malem penilo in pralo skale ob obrežju. Obzorje je bilo v megli, solnce že precej nizko, njegovi žarki so odsevali in lesketali v morskih valčkih, jekleno, sivkasto in kalnomodro. Čolni so se zibali na vodah, ladjice so plavale in jadra so žehnela od vročine. Tam daleč je plul parnik in rezal brazdo za seboj; dim je bruhal iz njega in ležal vodoravno v zraku, kakor pramen temnosivih las. — Po šetališču je mrgolelo letoviščarjev. Za ovinkom je bilo kopališče; od tam se je razlegal vrišč otrok, ki so se valjali po pesku in blatili vodo. Tuintam je prišla kaka elegantna ženska mimo . . . Vse sem videl kakor v megli; duh mi je bil odsoten in nemaren, kakor brez želja . . .

Sirena je zabučala. Parnik se je ustavil ob pristanu. Kakor pri ulnjaku je vrelo iz njega in pred njim . . .

„Tomo, Tomo!“ — me je zaklicalo nenadoma. Pred vratci konec železne ograje je stala Mira. „Servus, Tomo! Pridi hitro! Samo za trenotek sem se odtrgala.“

Onkraj gozdička, v majhnem, gostem parku sva sedla na železno klop. Vse se mi je zdelo nekam mrzlo, čudno hladno za to vroče morsko kopališče.

Miro sem držal v naročju in jo skušal poljubljeni. Ona se mi je zibala na kolenih in me gledala smehljajoče, vprašujoče . . . Nenadoma je vstala in si popravila lase:

„Saj ne bo nič z nama, Tomo!“

„Zakaj ne?“ — Skušal sem jo zopet ujeti; tedaj se je oglasilo od vile sem:

„Mira, komm doch, komm!“

„Zvečer v zdraviliščnem domu, Tomo! Mi pridemo ob devetih!“

Že je izginila za drevjem . . . in jaz sem šel po svojih potih . . . Duh mi je bil še bolj odsoten in še bolj nemaren, čisto brez želja . . .

Zvečer je prišla Mira s precej veliko družbo. K meni se ni ozrla, morda me ni bila videla. A zapazila me je Mara in mi pokimala. Moral sem se ji zasmiliti: — pošepetala je nekaj svoji materi in mi pomignila, naj pridem k mizi. — Mira ni bila prišla s stariši. Blejčevi so bili v nekem štajerskem kopališču. Ona pa je dosegla s svojo trmoglavostjo in samovoljnostjo, da je šla z Maro in njeno materjo sem doli . . . Ali je prišla radi mene v Opatijo? Gotovo ne. Prišla je, da je skupaj z Maro, in ker si je več obetala od svetovne slave tega morsklega kopališča nego od onega na Štajerskem . . .

Tu so se bili takoj pridružili bogati rodbini iz Gradca, ki je stanovala v isti vili. Sin je bil eleganten gizdavec, ne lep ne grd, a samozavesten, živahen in šaljiv. Mira je sedela poleg njega in se mu smejala z istimi bleščočimi, občudujočimi kot nekdanji meni . . . Pogovor je bil nemški. Parkrat sem se ironično nasmehnil, ker se je Mira zmotila v nemškem členu. A še ta ironija je bila strašno klaverna in brez moči . . . Pri Mari je sedel krasen Grk; še nikdar nisem videl tako lepega človeka. A bil je najbrže bolan, neka otožnost mu je gledala iz oči. Mara pa je kar visela s pogledi na njegovem obrazu . . . Adijo, Miramar! . . .

Ko sem zjutraj vstal, sem se napravil k Miri. Ne vem, zakaj, ne vem, čemu, — a noge so me same nesle . . . Ali sem hotel še dokazov, da nimam ničesar več pri nji, niti ene žilice njenega

bitja? . . . in da sem ji že tujec, ko da so pretekla desetletja od zadnjega poljuba in da je bil še tisti — prisiljen in zlagan? . . .

Srečal sem jo že na cesti. Peljala se je z graškim gizdalinom v majhni kočijici; on je vodil dvoje ličnih ponijev. Videla me je in se nasmehnila ter mi zaklicala besedo, ki je nisem razumel. Jaz pa sem imel občutek, da je padla k mojim nogam drobtinica z bogato obložene mize . . . Za njima se je peljala v večjem vozu vsa ostala družba. Tej sem se umaknil za vogal sosednje hiše . . .

Če je bil ta sestanek z Miro morda še potreben — vsaj kot zaključek najine ljubezni-neljubezni —; ne morem najti opravičbe; zakaj sem — klada brez ponosa! — še enkrat lezel k njenim nogam? . . . Ali sem bil — narobe! — preponosen, predomišljav, da bi verjel v izdajstvo svoje ljubice? — Ali sem bil upal, da bo po razočaranjih drugod naenkrat zopet skoprnela za menoj in se mi skesana vrgla v naročaj? — — Kar sem mislil, kar sem upal, — vse je bilo preneumno, prebupalasto in preneslano, da bi si kedaj odpustil to ponižanje! . . .

Po počitnicah je bila abiturijentska veselica. Vedel sem, da se je Miramar udeleži. Zato sem bil prvotno sklenil, da ostanem rajši doma. Odpeljal sem se celo za nekaj dni k sorodnikom na kmete. In vendar — sem bil nazadnje tam! . . . A kako nerodno in nezrelo sem bil uprizoril vso to stvar! — Vrag vedi, — ali sem bil nalašč tako napravil, ali je bil samo slučaj, da sem prispel šele zadnji dan domov, — in še to — zvečer ob polenajstih?! . . . Naglo sem se preoblekel in hitel na plesišče. Strašno se mi je mudilo. Še-le v dvorani sem si natikal rokavice . . . In kakor bi bil vedel, kje je Mira, in kakor bi bil zmenjen z njo, — naravnost k njej sem jo udaril . . . Z majhnim halójem so me sprejeli. Prese-nečenje, — ali je bilo očaranje? — malo kislo očaranje, — ali je bilo razočaranje? — zadrega? . . . Nekaj častnikov je stalo poleg. Spoznal sem samo Praznika, ki se je kretal okoli Mare in le z očmi požiral Miro; a ta je bila čudovito lepa . . . Dobro se spominjam samo izraza v obrazu Blejčevke. Smehljala se mi je prijazno — in vendar obenem kislo, — češ: — čemu prihajaš motit? . . . Godba je zaigrala. Zapél sem si še zadnji gumb na rokaviči in se priklonil Miri . . . Plesala sva molče, zaman sem iskal besede. Ko sva prišla naokoli, je čakal tam poročnik, mlad in golobrad, ves zagorel. Ni ravno silil, — a Mira se mi je zahvalila in se oklenila njega . . . Bil sem malo omotičen; — naenkrat je zazevala praznota v meni, duh mi je bil odsoten in nemaren, kakor brez želja . . .

Čakal sem, da bi zaplesal z Maro. Kadar je prišla mimo, me je žalostno pogledala, — ko da se ji smilim. Ali je imela ona slabo vest za Miro? — A plesal nisem z njo, vsakikrat mi jo je kdo odvedel . . . In to je bil zadnji ples pred odmorom o polnoči. Pozneje so volile ženske . . . Jaz sem sedel. Plesal sem bil edino z Miro, a nje ni bilo blizu. Mara bi bila prišla pome, — že iz usmiljenja, kakor so pripovedovale njene oči; a imela je dovolj opravka, da se je odzvala vsem svojim plesalcem izpred polnoči . . . In obsedel sem. Top sem bil, polomljen, — kakor ptič, ki so mu otrpnile peroti . . .

Ali je bila to ljubezen, Javor? — Seveda ne, — po tvojem je bila otročarija. Po mojem bi bila lahko — ljubezen za življenje. A to je struna, ki ne odmeva v tebi. Zate je trenotek več nego večnost. In nazadnje: — morda imaš prav! Bolje: lep trenotek nego taka tožna večnost! Ali je ženska sploh ustvarjena za večnost? Roža je, diši; a — duše nima. Utrgaj jo, izžmi, — in vrzi v jarek! — — V dveh mesecih, prijatelj, — v dveh mesecih je imela Mira za menoj — že tretjega čestilca! Ali je taka ženska sploh sposobna za ljubezen? — Niti za trenotek, za ljubezen v tvojem zmislu ni sposobna. Poljubljeni ne zna; in ni ji za poljub. Slasti, razkošja menda ne občuti. Tako neznansko plitko je vse pri njej, površno in zunanje, da bi jo skoraj imel za jalov cvet, ki je lep samo za oko, vonjav samo za nos, — nerodovitnost je njegovo znamenje. — Njena ličeca sem bil primerjal nekdam breskvici, oni temno-rdeči breskvici, ki ji proseva žameteni karmin skozi sivkast pajčolan iz voljne dlačice. A take so tudi vrtnice. In Mira je menda vrtnica, stolista vrtnica, brez brazde in brez pestiča; namenjena zunanjemu uživanju, minljivosti brez živega nadaljevanja, brez živega spomina v plodu; brez notranje lepote, brez notranjega namena in pomena, brez žive večnolepe duše. In ker je njena lepota samo zunanja, in ker jo morejo uživati samo zunanji čuti, zato je treba, da prehaja iz roke v roko in da menjava občudovalce; saj se more le na ta način vživiti v to življenje in izživeti v tem življenju, ker si tako vsaj pomnoži spomin v sodobnikih, ko si ga ne more podaljšati v brezkončnosti potomstva . . .

Ti se mi smeješ, Javor! Ti se rogaš objokavanju moje izdane in zavržene ljubezni! — Bog te ne kaznuj in ti ne plačaj — nemilo za nedrago! — — Čemu sem ti pripovedoval to zgodbo? Zato da se boš še malo krčeviteje oprijel načel don-juanskega zavojatelja in zapeljivca ter brezobzirnega nezvestnika. In prav imaš!

Dokler ti je opravka z ženskami, katerim je ljubezen boj, — z ženskami, ki si jim tudi ti samo divjačina, — in ne divjačina za dober obed, temveč za pust in suhoparen zakon, — dotlej le laži in slepari, varaj in izdajaj! — da pomaščuješ nas, ki smo nedolžnejša divjačina, nedolžni kakor ribe v vodi, in ki zacetpetamo nevedé in nehoté v spolzkih mrežah zapeljivih ribaric . . .

In vendar, Javor! Ko bi srečal žensko, — globoko nesebično, duhapolno; z veliko in bogato dušo! — pa bi se žrtvovala zate in bi te vzljubila s toliko ljubeznijo, da bi ne videla naprej in ne nazaj, in bi prenesla zate vse na svetu — sramoto in pogin, zločin in kazen! — — Ali bi ne skoprnel za njo, moj dragi? — Ali bi ji ne daroval življenja, Javor? Ali bi se ne odrekel hudiču in njegovim angeljem, plehkoti enodnevnih ljubic, grehoti bolnih žensk, pijanosti in razuzdanosti vlačug, — za eno samo vse izpolnjujočo — véliko ljubezen? — — Ne reci: ne, moj dragi! Ne reci, da se ne zarečeš! Saj mora biti tudi v tvojem življenju nekaj stopnjevanja, — in morda te privede zoper tvojo voljo do najvišjega. — Jaz pa sem ustvarjen — zdi se mi —, da hrepenim in iščem in stremim navzgor. In čeprav doživljam razočaranje za razočaranjem, je vendar neomajna moja vera, da še najdem otok blaženih, kjer mi zapoje rajska ptica — visoko pesem! — — —

Tako sem se ti izpovedal, vidiš, — in izjokal. Ti pa porečeš: — Otrok si, nezrel in neučen otrok! Ko bi bil znal, kar mora znati fant od fare, bi si bil vzel, kar je fantovega! In ko bi si ne bila dala vzeti, bi jo bil zapustil in bi ji bil pokazal figo; — potem bi bila ona jokala mesto tebe! —

No, — Bog te živi, dragi Javor! Resnično mi je žal, da nisem — faut od fare!

Srčen pozdrav.

Tvoj Tomo Žitnik.

Na Dunaju, pred veliko nočjo 190—.

Emil Leon:

Cvetje v jeseni.

(Dalje.)

V.

Vsak dan v tednu smo spravljali otavo. Nalagali smo jo na voziče, s katerimi se je težko vozilo po slabih potih. Tu in tam smo se morali kar vsi podstaviti, da se ni voziček zavrtel po bregu. Trpeli smo in trudni smo légali spat!

Z nedeljo je prišel shod na Gori. Zjutraj je bila maša in ob desetih tudi. Kdor je bil zjutraj v cerkvi, je ostal potem doma. Kar je bilo mladega, je hitelo k desetemu opravilu.

Pri Presečnikovih sta najprej odrinila oče in mati s postavnostjo, ki je last pametnih ljudi. Nato sta odšla Danijel in Liza. Že v veži sta se prepirala, in ta prepir se je vlekel ž njima, ko sta bila že daleč od hiše. Danijel je hotel, da bi mu dala Liza nekaj denarja, Liza pa se je temu z vso odločnostjo ustavljala. Do Gore je hlapčič brez dvojbe iztisnil zahtevani goldinarček iz starikastega dekleta in gotovo je tudi, da ga je potem zapil.

Pred hišo sem čakal, da pride Meta. Sicer ni bilo dogovorjeno, da bodeva skupaj hodila. To pa se je samoobsebi umelo; nikomur se ni čudno zdelo, ne očetu, ne materi. Ni je hotelo biti iz gorenje hiše, kjer se je nekje — kamric in čumnat je bilo tam gori vse polno — oblačila.

Kar se tiče moje osebe, sem jo bil zavil v oblačilce, času in kraju jako primerno. Posebno je bilo to oblačilce primerno kraju, ki leži — kakor veste — že pošteno visoko v hribih. Kdor lazi po hribih, mu je nositi posebno obleko, kar tudi veste. Že nekaj let sem lazil po gorah, zatorej mi v tem oziru ni primanjkovalo ničesar potrebnega. Prav nič se mi ni čudno videlo, nasprotno, zdelo se mi je edino pametno, da sem paradiral pred Presečnikovo hišo, kakor bi se odpravljal na Begunjščico ali na Kredarico. Na nogah sem rožljal z dobro zažebjanimi čevlji; méči pa sta tičali v sivih nogavicah, ki so segale do kratkih hlačič, bingljajočih mi okrog nagih kolen. Vsi ti krasoti se je pridružil še temen suknjič, zadaj narejen „na ploh“. Ni mi treba še posebe povedati, da mi je čepel

na glavi obrabljen in zasvaljkan klobuček in sicer s krivci, kakor hribolazcu pristojé.

Živel sem v prepričanju, da sem jako pametno, jako okusno in predvsem tudi jako praktično oblečen. Ni mi prihajalo na misel, da sem podoba, kakor v teh krajih morda še nikdar nastopila ni in katere velika smešnost prebivalstvu ne bo odšla. Vtisom smešnosti so naši pogorci jako dostopni!

Končno je Meta vendarle prilezla iz hiše.

„Kje vendar tičiš?“ sem se zajezil. „Na Gori se že „ta dolga“ zvoní, midva pa se še odpravila nisva.“

„Dosti je še časa,“ se je kratko odrezala, „pol ure pa bomo gori.“

Takrat je opazila moje do kolen segajoče nogavice — dolge nogavice je smela v pogorju samo ženska nositi —, bingljajoče moje kratke hlačice in moj od zadaj široki deski podobni suknjič, pa se je skoraj do tal sklonila, tlesknila z rokami, in se nato začela na tak način smejati, da so ji kar solze lile po licih.

„Kakšen si vendar? Vsa Gora se ti bo smejala! Kdo more s takim hoditi?“

In zopet se je spustila v smeh. Nič mi ni pomagalo: v največji hitrici sem se moral preobleči in odložiti hribolazniško svojo slavo. Samo posvaljkani klobuček je dobil milost v njenih očeh, in to radi krivcev, ki so bili deklíču všeč.

Na drugo stran pa ne morem zamolčati, kako se je bil ta spaček sam oblekel in napravil.

Takrat v kmečkih hišah še ni gospodarila tista zoprna gospoščina, s katero se danes pačijo naša dekleta. Če se v Poljanah postaviš na brv pred cerkvijo, pa ti prihajajo z bluzami, in vrag naj me vzame, če ni vsako leto več klobukov na ženski strani. Na nogah, ki se časih merijo z velikostjo čolna, pa se blesté beli ali še celo zelenkasti čeveljčki. Človek bi najrajši skočil z brvi v Ločilnico, da bi mu ne bilo treba gledati, kako se deklice trudijo, da postanejo v mladih letih prave grdobe. Morda nam pridejo še srečni časi, ko bodo naša dekleta s klobukom na glavi vodo nosila, v zadrgnjenih modrcih pa plela žito in korenje!

Meta te šege ni poznala. A vzlic temu se je bila napravila, kot je napravljen oltar pri največjih cerkvenih slavnostih. Nosila je svetlosivo kamrikasto krilce, na katerem sta se počez vlekla dva v zobce nabrana rumena trakova, da se je videlo, kadar je korakala, kakor bi se vili po kamriku dve rumeni kači. Okrog obraza je

imela modro rutico, ki jo je bila pod vratom prav lahno zavezala. Pri prvem koraku ji je zdrsnila na ramena, da se je v vsi krasoti odkrila lepa glava. Svetle lase si je bila prevezala s trakom iz črnega zameta, kar se ji je prav čedno podalo, skoraj še bolj nego glavnik iz rumene kovine, ki je gledal kot žareča krona izmed plavkastih kit. Mojo posebno pozornost je vzbujala zelenkasta surovo-svilnata ruta, katero si je bila ovila okrog vrata. Ta vrat pa je cvetel izmed nežnih belih špic, kakor „ženinček“, ki poganja v svečanu med belim snegom! Ta svilnata ruta je bila pripeta za tilnikom, da se je ondi napravljala ljubka jamica, pripeta pa je bila tudi spodaj, kjer sta že silili na dan rožnati dve gredici, o katerih bi bila nepotrebna vsaka daljša pripomba. Kadar se je prestopala, so završala okrog Mete spodnja krila, in kadar je predaleč stopila, so se zasvetile nogavice in prikazali se čížemčki, prikladni vsaki gosposki nožici. Recite, kar hočete, bila je zala kot roža v maju!

Prav zelo sva morala pospešiti svojo hojo. Dospesvi k cerkvi, pa vendar nisva še prav nič mudila. Zbrana je že bila velika množica. Ta je postajala med štanti v bregu na levo od cerkve. Prodajala se je obleka, ponajveč pa sladke reči. Ali pred mašo se še ni kupovalo; še celo Veharjev Nace iz Delnic ni imel kaj posla. Stal je kakor rabelj tik klade, v katero je bila zasekana ostra sekira. Tu so se sekali štruklji. Če si mehko, pokoncu postavljeno blago z enim udarcem presekal, bilo je tvoje; če se ni posrečilo, moral si plačati, štrukelj pa je ostal Nacetu. To sekanje je tisti dan na Gori povzročalo največje zanimanje!

Skoraj med zadnjimi sta prišla Šimen in Luca. Ta je nosila pečo brez špic, nad obleko pa star, rjavkast „raš“, ki je bil spredaj na dveh mestih nazaj pripet, da se je kazala rdeča podloga. Bila je to vroča stara obleka za stare ženske in že tedaj precej redka.

Kakor dvoje plahih ščenét sta se približala cerkvenim vratom. Tam je Kalar, bled kot stena, odstopil od moških, s katerimi se je razgovarjal. Stopil je pred Šimna. Množica je takoj postala radovedna in pritisnila k mestu, kjer sta stala Kalar in Skalar. Luca je v strahu zanihala: „Za božje rane, vsaj pred cerkvijo nama daj mir!“

Oni pa je razločno in glasno spregovoril:

„Krivico sem ti delal in sedaj mi v imenu svete Trojice odpusti in pozabi!“

Šimnu se je povescila čeljust in lovil je Kalarjevo roko:

„Vse je pozabljeno, Luka, vse je pozabljeno! Hvaljen bodi Jezus Kristus!“

Množica je napravila prostor in roko v roki sta prekoračila prag gorske cerkve. Ves čas je Šimen ponavljal: „Vse je pozabljeno, vse je pozabljeno“ Luca pa je odnekod iz obleke potegnila molek ter premikala med prsti debele njegove jagode.

To je bila prva senzacija shoda na Gori. Druga je nastopila po maši. A bila je manj ginljiva in zame nečastna.

Gorska cerkev je bila že v otroških letih vrhunec mojim željam. In res, ko sem dobil prve hlačice, me je vlekla mati na Mallega šmarna dan na Goro. Težko sem hodil, žejo sem trpel, a vse je bilo pozabljeno, ko me je mati v cerkvi tik sebe imela. Veroval sem v nebesa in mislil sem, da sem tisti dan vsaj v prednebesih.

Globoko me je zanimala ob strani na zidu velika freska, kjer je gonil sv. Jurij konja proti velikemu zmaju. In ta zmaj — prava peklenska prikazen — je bila zame najpomembnejša točka. Še bolj sem ga občudoval, kot devico, ki je tičala za zmajem ter kazala največjo grozo. To devico naj bi bil rešil sv. Jurij s svojim naskokom. Legenda sv. Jurija se je predstavljala torej v največji navnosti, a vzlic temu zelo dobredejni navnosti.

Mogočno konkurenco tej sliki pa je ustvarjal veliki oltar, na katerem je kraljevala Naša Gospa z Gore. V zidu za oltarjem je bilo napravljeno okno iz rumenega stekla, in kadar je solnce zasijalo, je bilo videti Marijo, kakor bi se kopala v samem zlatu. Po moji takratni sodbi se sploh ni moglo na svetu kaj lepšega nahajati.

Ko je nato stopil pred oltar mašnik v srebrnem plašču, ko se je po božjem hramu kadila vonjava in so na koru zapele pevke, sem bil trdno prepričan, da prebiva v naši sredi Bog in da bo njegova mati zdaj in zdaj stopila s trona, ki je bil obdan z rumenimi solničnimi žarki.

Tudi danes je bila cerkvica polna. Na steni je še vedno reševal sv. Jurij svojo devico in na čeladi je še vedno nosil velika štrucova peresa. Tudi Mati božja je kraljevala v svojem zlatu. Od oltarja so se kadile vonjave in na koru je pela Žganjarjeva Urša: „Ko v jasnem pasu primiglja . . .“ Kje pa so bili moji nekdanji občutki?

Sv. Jurij se mi je videl, da je slabo slikan, in devica, katero je reševal, je imela pravzaprav obraz brez vsakega življenja. Mati božja v svojem rokoko-tronu je bila slabo izrezljana in prekričeče z barvami prevlečena. Vrhu tega je bil nerodni cerkovnik ubil rumeno šipo v oknu, da se je videla luknja, ki je močno motila zlati svit okrog sv. Device. Žganjarjeva Urša pa se je časih bolj drla, nego pela.

Žalibog, da ni dano človeku, da bi ostal otrok vse svoje življenje!

Božjo besedo nam je tisti dan na Gori oznanjeval gospod Jakob, kaplan v Poljanah. Ko je stopil na prižnico, sem mislil, da ga ne bo nosila. Ker je bil dolg, sem se bal, da mora z glavo vzdigniti strešico nad seboj. Ali vse se je uredilo. Gospod Jakob je pričel množici govoriti priprosto, naravno in lahko umljivo. Politika se takrat še ni mešala v cerkvene govore, zatorej je gospod kaplan o nji molčal. Razložil je kmetu, kako gospodarstvo zahteva, da se mu njivica boljšaj od leta do leta, njegov večni blagor pa zopet zahteva, da se mu boljšaj duša od dne do dne. To misel je gospod Jakob tako čedno razpredel, da se je vse lepo vjemalo. Ko pa je pri koncu poudarjal, da se nam duša silno poboljša, če izženemo iz nje sovraštvo, in da si človek prisluži najlepši venec pri Bogu, če odpusti sovražniku, ki mu je delal krivico, je stal Šimen Škalar zbrani srenji pred duhom in src se je polastilo globoko ginenje. Doli pri vratih je na ženski strani nekaj viknilo, ta vik se je takoj ponovil pred oltarjem in potlej v sredi: v hipu je bilo ženstvo v joku! Dobro si oznanjeval božjo besedo, gospod Jakob!

Po opraviilu sem čakal, da se je cerkvica izpraznila. Ko sem stopil na solnce, so v stolpu še vedno nabijali, da je odmevalo od Blegoša in Mladega vrha. Pri Veharju se je že sekalo in pri štantih je bilo že precej razprodaje.

Cerkovnik je imel ta dan nekako „divjo gostilno“, kjer si dobil juhe in kruha. Kdor ni imel sredstev, da bi šel k Posevčniku, ki je imel na Malenskem vrhu boljšo in dražjo gostilno, je ostal pri cerkovniku.

Na stopnicah pri mežnarju sta sedela Šimen in Luca. Med njima je stala široka in globoka posoda z juho, to se pravi, s kropom, po katerem so plavali redki cinki masti. V to posodo je drobila Luca bel kruh. Te posode bi pri sedanjem slabotnem rodu štiri glave ne premagale, ona dva pa sta jo hitro izpraznila!

Luca me je zagledala in opazil sem takoj, da je v hudi zadregi, ker sta mi bila dolžnika, a sta vendar tako „razkošno“ živela. Nekaj se je opravičevala, a nisem ji dal govoriti. Sreča današnjega dne je nji in Šimnu sijala raz obraz. Povem pa vam, kakor je bila grda, v tistem trenutku se mi je videla lepša od vas gosposkih žensk, in naj ste zavite v svilo in žamet!

Slovenska kmetica, še vedno te premalo spoštujemo! Podobna si muli, ki ogarana in odrgnjena vozari po andaluškem skalovju!

Pridna si pri delu, vedno si v skrbeh, da bi se ne podrl kak vogel hiše, da bi mož preveč v pivnice ne znosil, da bi se otroci ne spridili. Malo imaš od življenja, uboga ti mučenica! A tvoja je vendar zasluga, da je tlačena in raztrgana slovenska domovina skupaj ostala! Te domovine prvi steber si ti, slovenska kmetica, ki spiš navadno na slami in pod raztrgano odejo ter ješ, kar možu in otroku ostane! —

V bližini sta čakali Meta in Liza.

„Ali boš nama kaj kupil?“ je vprašala zadnja sladko.

„To se ve!“

Meta pa je nekako v strahu spregovorila:

„Stopimo v stran, tam prihajajo Posavčevi.“

In res so prihajali Posavčevi iz Martinovega sela. Štebale visoko čez kolena, kamižolice ob rami, na telovnikih pa debele gumbe, kateri so se svetili, kot srebro! Trije bratje so bili: dva dve kladi, tretji pa dolga dreta. Ta je bil Urbel, ki je nekaj za Meto gledal in lazil. Imenitni razsajavci po shodih in pivnicah, za tepež pa, kakor bodete kmalu videlē, zanič.

Stopili smo pred njimi v stran. Najprej sem kupil vsaki ruto, da se v njo spravi, kar njima nakupim. Na tem mestu je prodajala Maruša iz Selške doline svoj „mali kruhek“. Ponujala je iz „malega kruhka“ konje, peteline in velika srca. Največje tako srce je ležalo v sredi in z umetnim cvetjem je bilo čezinčez prepreženo, da se je vse treslo, če si vzel v roko ta ponosni izdelek Maruše iz Selške doline. Med cvetjem je tičal bel listek, kjer so bili zapisani Jenkovi verzi:

„Snoči je jokala,
dan's ni vesela,
to bo še stokala,
starca je vzela.“

Morda niso bili ravno Jenkovi verzi, ali nekaj takega podobnega je bilo.

Omenjeno srce sem kupil Meti, manjšega brez cvetja pa Lizi. Nakupil sem potem še drugih sladčic. Tuintam smo se smejali nad napisi, ki niso bili ravno okusni in tudi ne priporočljivi. Bili smo pri najboljšem delu, kar zahrope za mano raztrgan glas:

„Lisica, lisjak sta pila tobak!“

To je tulil Urbel; drugi dve kladi pa sta še bolj skrhano nadaljevali:

„Tobaka ni b'lo, sta pila vodo!“

Lisica! V meni je zaledenela kri. Zadnja kaplja krvi je izginila tudi Meti s cvetočega obraza in ustni sta ji bili beli, kot vošek. Culica z mojim velikim srcem ji je zdrknila iz rok ter padla na zemljo.

Urbel je še enkrat zakrutil:

„Lisica, lisjak sta pila tobak!“

V meni se je zbudila zver, ki tiči v vsakem človeku. Pri oli-kancu tiči sicer v temni ječi, ali gorje, če jo prebije! Meni jo je tisti dan prebila. Obrnem se ter vprašam srepo, komu velja to.

„Komu?“ se zasmije Urbel. „Tebi in lisici, ki lazi s teboj! Pa tudi krivce boš dal sem!“

Že je stezal koščeno roko po mojem klobuku. Meni se je vlegla rdeča megla pred oči. Z vso veliko svojo močjo — tačas sem bil prvi ljubljanski telovadec — sem ga vsekal po režečem se obrazu, da je v hipu izgubil ravnotežje ter z dolgim svojim telesom treščil Maruši iz Selške doline v bogato zalogo „malega kruhka“.

Nato sem bil bliskoma pri bratih, ju železno pograbil za tilnik, z glavama nekoliko pozvonil, da je tlesknilo in da sem kar videl, kako so se delale bule. Pri tem sta jima kastorca daleč proč odletela. Nato sem še vsakega posebej očevljal, da ju je zaneslo po bregu, kjer sta lovila svoje kamižolice in lovila z roko tudi po travi, da bi se vjela, kar se jima je končno posrečilo. Potem pa sta se spustila v beg.

Tudi Urbel se je medtem izvil iz desák in količev, popadel klobuček in kamižolico ter jo med krohotom množice popihal nizdol, kakor da bi ga sapa nosila.

Bili so kričači, ali korajžo so imeli samo v hitrih nogah!

Zgodilo se je torej! Doctor utriusque iuris — strokovnjak zasebne in cerkvene pravice se je stepel pri cerkveni slavnosti ter nastopil tako junaško, da mu nasprotniki še krivcev vzeti niso mogli! Večje slave v pogorju doživeti ne moreš! Ko pa sem prišel k zavesti, me je kar mraz preletaval in sram me je bilo, da si nikomur nisem upal pogledati v obraz. Končno sem pa le dvignil pogled proti njej, ki je bila pravzaprav povod vsemu pretepu. Iz njenih oči mi je žarelo nasproti največje občudovanje in vsa srečna je vzdihnila:

„Grozno zal se mi zdiš!“

Žel sem torej največje priznanje, ker je v pogorju „grozno“ ali „strašno“ vrhunec, ki se sploh doseči da. 298

Prigugal se je tudi Danijel. Z junaškim pogumom je pograbil kastorec na tleh ter ga zalučal za onimi, ki so bežali.

„Da boste kaj na glavi imeli“ je vpil, „kadar vas postavijo za strašilo v turščico!“

Tudi Jakopin se je oglasil:

„Hoj! prav, da bodo vedeli ljudi v miru puščati.“

Danijel pa se je obrnil še k meni, rekoč: „Dali smo jih!“

Ali vse to mi ni dalo novega poguma in še vedno hudo potr sem hodil z Gore na Malenski vrh.

Med potjo me je vprašala Meta sramežljivo:

„Kaj če biti, kar je napisano na srcu?“

Čmerno sem odgovoril:

„Kaj če biti? Če mlada starega vzame, joka potem! Drugega biti ne more“. In dodal sem: „Če mene vzameš, pa boš tudi jokala!“

Vstran je obrnila obraz in ničesar ni več govorila. —

Pri Posevčniku se nam je pridružil gospod Jakob. Niti z besedico ni omenjal pretepa, pač pa sva se živo spominjala časov, ko sva skupaj tičala na klopih ljubljanske gimnazije. Bil je močan in na svojo moč ošaben. Ta ošabnost ga ni minila, ko je že mašo bral in kaplanil v Poljanah. K Sovri na Videmski brod sva hodila ter zbirala ploščaste kamniče. Potem pa sva se postavila na cesto pred Vidmom in tekmovala, kdo dalje vrže. In ploščasti kamnički so žvižgali čez visoko cerkveno streho. Vsak sva si pripisovala zmago; prepir pa je rešil gospod Jernej, ki je prisopihal izpod poljanskega stolpa ter si enkrat za vselej prepovedal, da bi s svojimi kamenčki razbijala opeko na župnišču ali pa še celo šipe pri škofovi sobi.

Gospod Jakob ni hotel delati nikomur zgage. Ker je vedel, da bodo plesali, je takoj, ko je bil obral nekaj suhega mesa, odšel.

Plesali so na Posevčnikovem skednju. Takoj po odhodu gospoda kaplana je začelo škripati s tega poda. Koželjevec iz Murave se je poskušal na klarinetu, Klepač iz Četenje ravni pa je obdelaval harmoniko. K tej ne posebno prijetni godbi so vlačila dekleta svoje fante. V pogorju je namreč stara navada, da plesice silijo k plesu in da se dajo plesalci prositi. Tako sem opazil, da se Danijel ni hotel prej zasukati, dokler mu Liza ni dala za bokal vina.

Jaz sem ostal zvest svoji mestni šegi:

„Meta, ali greva?“

Obrnila se je proti Barbi: „Mati?“

„No, pa le!“ je ta odgovorila.

Plesal sem ž njo. Pričetkom se ni hotela k meni nasloniti, ali kmalu se je udala in slonela mi je na prsih, da sem kar čutil,

kako ji je utripalo srce. Čudno je, kako ve to ženstvo v pogorju plesati! Kdaj se plesanja nauči, kje se ga nauči, kdo ve? Pleše ti pa, kot da je ustvarjena za ples.

Ko sva doplesala, sem peljal Meto po stari šegi k mizi ter ji natočil vina v kupo. Le malo je namočila ustne, po vsem obrazu pa ji je gorelo. Tudi mati Barba je bila srečna i z velikim dopadanjem je objemala hčerko. Boštjan — trezni mož, previdni mož — pa je bil videti manj zadovoljen; rekel pa ni nič.

Z Meto sva še enkrat nastopila. V gosli sem vrgel tako visok znesek, da se je samoobsebi umelo, da velja naročeni ples izključno le nama. Na poti k skednju mi je razodela željo:

„Nekaj bi rada. Če plešeš, malo z nogo ob tla udari! Tako je lepo!“

Ko sva plesala, je stalo ob strani vse polno gledalca. Vsi so se v duhu udeleževali plesa. Danijel je kričal: „Suči jo!“ Jakopin pa: „Dobre volje, Janez!“

Meti so rože cvetele po obrazu in po vratu, posebno kadar sem med plesom udaril z nogo ob tla, da se je vse zatreslo.

Po tem plesu je Boštjan plačal in odšli smo. Na poti proti Jelovemu brdu je Meta spregovorila:

„Strašno je bilo lepo!“

Boštjan pa je dostavil:

„Posavčevega pa zdaj že ne bo več k nam.“ Iz teh besed je odmevala tiha resignacija, tiha odpoved nadam, katere je trezni in razsodni mož morda gojil v svojem srcu.

Pri materi pa ni dobil podpore. Barba je namreč vzkliknila: „Za tako surovino ne maram pri hiši!“ Njeno oko je z globoko ljubeznijo sledilo hčerki, ki je korakala ob moji strani ter zopet in zopet hitela: „Hudo je bilo lepo!“

Dan pozneje sem šel nekaj iskat v gorenjo hišo. Hodeč mimo čumnate, kjer je imela Meta svoje reči, vidim, da je bila odprta njena skrinja. V predalu za obleko je bila razgrnila nad to kos belega papirja, in na tem papirju je ležalo moje „srce“ z Gore; listek z napisom pa je bila Meta prav skrbno odstranila.

O moji starosti potemtakem Presečnikovo dekle ni bilo pričano!

(Dalje prihodnjič.)

*Reči se muo, da se župana Jančarja spiti malo bože berjo-
nega pa moderna dekadencia, v petni in propi-
veter je Jančar v svoje tridesete*

Sal 7/7 '17

Marija Kmetova:

Ljubezen.

V sobi je polumrak. Skozi poloknice polzi solnce v dolgih črtah in trepeta na pisani preprogi v zlatih cekinih.

Z vrta zazveni zdajpazdaj otroški smeh samih srebrnih strun poln, in ura udarja in šteje polumrak in cekine.

„In ti še piše?“ vpraša Olga, sedeča v naslanjaču tik klavirja.

„Še mi piše in vesela sem njegovih besed,“ odgovori Pavla in sklene roke in se zazre v cekine. „Poglej,“ nadaljuje, „čuden je človek. Izpočetka so me zanimala pisana le kot pisma sama na sebi; potem sem občutila vse tisto, česar ni v besedah, ampak drhti za njimi v njegovi duši; in naposled sem se pogovarjala v polumraku z njim in v jutrih sem pozdravljala te misli z veselim nasmehom.“

„Čudno — in še nikdar se nista videla. Kako moreš govoriti s takim človekom, tujcem, neznancem?“

„To ni čudno, Olga. Saj človek ni tisto, kar gleda, kar ima obraz, kar ti stisne roko. Poglavitna je duša, vidiš, in dušo njegovo poznam in on mojo. Kako se ne bi mogle potem muditi misli pri njem?“

„Pa dobro; razumem. Ali to moraš vendar priznati, da bi ga rada videla nekoč iz oči v oči?“

„Ne, pravzaprav ne. A časih . . .“

„Časih, kaj ne?“

„Da, časih ga hočem videti, videti — in si ničesar bolj ne želim kakor to,“ pravi Pavla in vzame rdečo, zametasto rožo iz bele vaze in se zamisli vanjo. In ko zaplapola nekaj lističev na preprogo, zadehti po ljubezni.

Zunaj nekdo trdo zapre vrata, da se zazibljejo cekini na tleh.

Precej nato potrka in Pavla odhiti k vratom.

„Pismo!“ se razveseli z zvonkim glasom in sede spet na zofo. Rdeča roža zdrkne v cekin.

„Od?“ vpraša Olga in se skloni.

„ . . . njega.“

„Sem vedela. In? Tak preberi vendar! Te motim? Potem grem. Ali.“

„Sedi, sedi, saj veš, da me ne motiš. Veš, to je tako, da je pismo najlepše takrat, ko še ni odprto. Potopim se v misli in drhtim v njih. Joj, kaj vse mi pove pismo! In vendar mi še ni rekel ni-

česar. Ves zaklad je še v mojih rokah; ves, cel, dehteč. In potem odpiram pismo. Izpočetka počasi, vidiš takole; potem hitro odtrgam zadnjo zapreko, takole — in . . . Zdaj tiho!“

Olga gleda Pavline begajoče oči in stisnjene ustnice. Pa mahoma pogleda pozorneje. Lahna rdečica dahne v Pavlina lica, ustnice zadržijo v ponavljanju besed iz pisma, in oči pogledajo bistreje. Potem omahne roka s pismom in grenko se pretegnejo ustnice.

„Tako, tako, tako,“ pravi komaj slišno in se nasloni nazaj.

„Pa kaj, Pavla — kaj?“ se vznemiri Olga.

Pavla zre nepremično rdečo rožo v zlatih žarkih in reče tiho:

„Zaročil se je.“

„Zaročil. In?“

„Saj res. In kaj zato?“ pravi skoraj v šepetu Pavla in se namsehne. Skloni se naprej in podpre glavo. „Kaj zato, kaj zato.“

„Pavla! O — meni se zdi . . .“

„Joj, Olga!“

In glava klone bolj in bolj in svetli biseri zatrepečejo v cekinu(?) tik Pavle.

Potem pa se umikajo cekini, in ura šteje sam polumrak . . .

Jaj ste pršli te s takim fortavčeri a dekadenos! Pam človek mi povej kaj je hotelo tu reči

Arthur Rimbaud — A. Debeljak:

Spavač v kotlini.

Globel zelena, kjer vihravo peva reka
in meče cunje s srebrne vrh kamenov,
in kamor solnce se s ponosne gore steka.
Dolinica, ki péni se od práménov.

V kopeli sinjih svežih kreš mladostno glavo,
vojak odprtih ust in nepokrit leži
pa spava; pod oblakom se je zleknil v travo,
bled v postelji zeleni, kamor luč deži.)

Nogé v cvetóh mečkih, spi. Usmev obkroža
ga liki bolno dete, ki je mati boža.
Priroda, toplo ziblji ga: on čuti hlad!

Nozdrvi ne drhte mu od vonjav opojno;
rokó na prsih, ko na solncu spi pokojno;
na desnem boku zeva rana ko škrlat.

Sab: 7/7

Rabindranat Tagore: Gitanjali.

(Žrtveni spevi.)

Preložil Alojzij Gradnik.

11.

Pusti to petje in te prošnje in molitve roženkranca! Koga hočeš častiti v tem osamelem, mračnem kotu hrama, katerega duri so vse zaprte? Oj pri svoje oči in vidi, da Bog tvoj ni pred teboj!

Tam je, kjer orač orje trdo grudo in kjer cestar tolče kaménje: ž njimi je v solncu in dežju in njegovo oblačilo je pokrito s prahom. Odrgni sveti svoj plašč in kakor on stopi dol na prašna tla!

Osvobojénje! Kje najdeš osvobojénje? Gospod naš je sam radostno vzel nase vezi vsega stvarstva; z nami je spojen za vekomaj.

Stopi ven iz svojih premišljevanj in pusti svoje rože in kadila! Kaj škodí, če se tvoja oblačila potrgajo in oprášijo? Stopi predenj in ostani pri njem v delu in pótu svojega čela.

12.

Čas, ki ga potrebuje moje potovanje, je dolg in dolga njega cesta.

Stopil sem na voz prvega žarka svetlobe in potoval sem skozi puščave sveta puščajoč svoj sled na mnogih zvezdah in planetih. Najdaljša je cesta, ki pelje k tebi najbliže, in najtežavnejša je vaja, ki vede k največji priprostosti pesmi.

Potnik mora trkati na vse tuje duri, da pride k svojcem, in človek mora preromati vse zunanje svetove, da dospe na konec najnótrajnejšega svetišča.

Oči moje so blodile na dolgo in široko predno sem jih zaprl in dejal: „Tu si!“

Vprašanje in klic „O kje?“ se topi v solzah tisočerih tokov in preplavlja svet z valovi zatrdila: „Sem!“

13.

Pesem, ki jo hočem zapeti, ni bila še do danes peta.

Tratil sem svoje dneve z napenjanjem in snemanjem strun na svojem glasbilu.

Časomerje ni bilo pravo in besede niso bile dobro izbrane; zdaj je samo muka hrepenenja v srcu mojem.

Cvet se ni razvil, samo veter stoka ob njem.

Nisem videl njegovega obličja niti čul njegovega glasú; slišal sem samo njegove tihe korake na cesti pred svojim domom.

Po ves dolgi dan je razgrinjal preproge po tleh, da bi sedel; ali svetilka ni bila prižgana in ne morem ga povabiti v svojo hišo.

Živim v nadeji, da se srečam ž njim; ali tega srečanja še ni.

14.

Želje moje so premnoge in klic moj je žalosten, ali ti si me vselej otel s trdim odrekanjem; in to strogo milosrdje je proniknilo v moje življenje skoz in skoz.

Dan za dnem delaš me vrednega prostih velikih darov, ki si mi jih dajal brez prošenj — to vabo in to svetlobo, to telo in to življenje in to dušo — otimajoč me iz opasnosti premnovega hrepenenja.

So hipi, ko se slaboten obotavljam in hipi, ko planem iz sna in hitim gledat svoj cilj; ali ti se kruto skrivaš pred mano.

Dan za dnem me delaš vrednega popolnega sprejema svojega zavračaje me zopet in zopet in otimáje me iz opasnosti bolnega in nejasnega hrepenenja.

15.

Tu sem, da ti pojem. V tej veži tvoji imam v kotu mesto svoje. V svetu tvojem ni zame dela; moje brezkoristno življenje se more samo izliti v brezciljni pesmi.

Ko beži ura tihega češčenja tvojega v temnem hramu polnoči, véli mi, o učenik moj, da stopim pred tebe in pojem.

Ko bo v vzduhu jutranjem zlata harfa zvenela, počasti me s poveljem, da stopim pred tebe.

16.

Bil sem povabljen na praznik tega svetá in tako je moje življenje bilo blagoslovljeno. Moje oči so videle in ušesa moja so slišala.

Uloga moja na prazniku tem je bila, da sem sviral na svojem glasbilu in storil sem, kar sem mogel storiti.

Ali zdaj, vprašam te, je-li prišel končno čas, ko bi smel iti ven in videti tvoje obličje in ti pokloniti svoj tihi pozdrav?

17.

Jaz čakam le na ljubljenega, da se naposled udam njegovim rokam. Zato je tako pozno in zato sem se pregréšil s tolikérimi, opustitvami.

Prihajajo s svojimi zakoni in svojimi zakoniki, da bi me trdno zvezali; ali zmirom jim utečem, ker čakam le na ljubljenega, da se slednjič udam njegovim rokam.

Ljudje me karajo in me zovó nespametnega; ne dvomim, da imajo prav, ko me karajo.

Tržni dan je minul in delo marljivih je končano. Oni, ki so prišli zvať me zaman, so odšli nevoljni. Jaz čakam le na ljubljenega, da se udam njegovim rokam.

18.

Mrak se kopiči na mrak in temni se. Ah, ljubljeni, zakaj me pustiš, da čakam pred durmi ves osamljen?

V brižnih trenutkih opoldanskega dela sem med množico, ali v tem temnem osamelem dnevu si ti edini, ki upam vanj.

Če mi ne pokažeš svojega obličja, če me pustiš prav na strani, ne vem kako naj prebijem te dolge, deževne ure.

Strmim v daljni mrak na obzorju in moje srce blodi stokajoč z nepokojnim vetrom.

19.

Če ne govoriš, napolnim svoje srce s tvojim molkom in hočem potrpeti. Tih bom in bom čakal kakor noč v svojem zvezdnem bdenju, ko potrpežljivo sklanja nizko svojo glavo.

Jutro napoči gotovo, tema se razgubi in glas tvoj prelomi nebesni oblok in se razlije nizdol v zlatih praménih.

In tvoje besede vzleté v spevih iz vsakega mojih ptičjih gnezd in pesmi tvoje razpočijo v cvete v vseh mojih gajih.

20.

Ah, tisti dan, ko je cvetel lotus, je blodil moj duh, ali jaz tega nisem vedel. Moj koš je bil prazen in neopažen je bil cvet.

Le tuintam je žalost padla na mene in planil sem iz dna in čutil sladek sled čudnega vonja v južnem vetru.

Ta nejasna sladkóst je moje srce zmučila s hrepenenjem in zdelo se mi je, da je to vroči dih poletja, ki gleda svojo izpolnitev.

Nisem vedel takrat, da je bil tako blizu in da je bil to moj dih in da je ta neskončna sladkóst cvetela v globini mojega srca.

F. Debeljak:

Modra cvetka.

Moj mladi dan bil drugim ni enak,
sam bil vodnik sem svoj -- še drobno dete;
tenak mi hleb, napoj je bil grenak;
kedo mi bistré je delil nasvete?

Cvetice pisane nespametno
občudoval sem često v blodni zmoti,
a zdaj vijolo mehko-žametno
sem srečal sočno na samotni poti:

Oči globoko modre, lice gladko,
ne senči ga najlažja gubica.

Odkod ime dobila si presladko,
vijolica vonjiva, Ljubica?

Glej v sanjah sem te klical že na kratko:

O Ljubica, prelepa ljubica. *Posem, na se pomeva - pepa;*

Prvi nagib.

Jules Lemaitre. — Poslovenil Anton Debeljak.

Turiri je bil bogat meščan v Bagdadu, sloveč po svojih krepostih. Ne samo, da je podpiral siromake z denarjem in omejil svoje razkošje, da bi mogel pomnožiti milodare; ampak čudovita je bila tudi njegova potrpežljivost, ko je poslušal tožbe in zaupna priznanja vseh trpečih, jih krepil s sočutnimi besedami ter posredoval za nje.

Pohlevno je prenašal skromne nezgodice, ki tvorijo ves osnutek slednjega človeškega življenja. Bil je zares strpen in se ni nikoli jezil, ker nisi njegovega mnenja: težka in redka čednost, zakaj skrivno hrepenenje slehernega človeka je, naj bi mu bili vsi drugi ljudje hkratu nižji in podobni.

Mož prepirljivi ženi, ji je odpuščal njene muhe ter se ni hudoval, da ni več lepa ne mlada. In ker je končno imel veselje zlagati pesmi ter za glediške igre pisati basni v dvogovorih, se je radoval nad uspehom svojih tekmecev ter jim to kazal z odkrito priznavalnimi izrazi in z raznolikimi uslugami.

Skratka, vse njegovo življenje je bilo zgolj ljubezen, milina, poštenost, nesebičnost; in šteli so ga za svetega.

Vendar pa ni imel one vedrine, ki se običajno javlja na obrazu svetnikov. Poteze so mu bile izmučene kakor pri človeku, katerega so prevzele silne strasti ali tajna tesnoba; in večkrat si ga videl, kadar je nameraval kaj začeti, povesiti vejice za trenotek, bodisi da se zbere ali pa da zabrani ljudem čitati mu v očeh. Toda nihče ni pazil na to.

Nedaleč od Bagdada je bil spokornik po imenu Metreja, čudodelnik, h kateremu so verniki radi hodili na božjo bot. Osvobojen splošnih pogojev človeškega žitja je bival Metreja tolikanj nepremičen, da so mu lastavke gnezdile na rami. Pobeljena s posušenim govnom mu je brada segala do pasa, in život mu je bil sličen deblu raskavega drevesa. In živel je tako že devetdeset let, ker mu je bilo to všeč.

Nekoč je čul romarja govoriti:

— Turiri se zdi po svoji dobroti učlovečeni Ormuzd. Gotovo bi ne bilo na svetu več bolečine, da tak človek zmore, karkoli bi rad.

Metrejeva nepremičnost je postala še bolj negibna. Očividno se je strnil pobožnik v neposredni zvezi z Ormuzdom. Čez nekaj hipov je dejal božjepotniku:

— Ne morem doseči od Ormuzda, da bi Turiri imel oblast storiti, karkoli se mu zahoče: zakaj tedaj bi bil Bog sam. Ali Ormuzd dopušča, naj bo od jutri naprej takoj uslišana prva želja, ki se mu rodi v vsakem položaju njegovega življenja.

— No, je izustil romar, to pa je približno isto. Prva Turirijeva želja bo vsekakor enaka ostalim njegovim željam, in bo zato mila in blaga. Sporočil si mi pravkar, čestiti Metreja, srečo za veliko število ljudi, in zahvalim se ti.

Ako bi bila Metrejeva brada manj neprodorna, bi bil božjepotnik utegnil zaslediti senco nasmeha na njegovih kamenitih ustnah. Skoro precej pa se je asket zatopil v svoj globoki sen.

In romar se je vrnil v mesto, oveseljen vnaprej blagodejnih čudežev, po katerih bi se imela brez dvoma pokazati moč modrega Turirija.

Ko se je torej Turiri zbudil drugo jutro, je pogledal svojo še spečo ženo; ta pa je naenkrat vstala, gnana po skrivnostni sili, prekoračila oboknico in si zdrobila glavo na dvoriščnem tlaku.

Ko je odhajal zdoma, so ga obstopili berači. Ni jim dejal žal besede in še celo začel z običajno kretnjo brskati po svoji mošnjici, — toda nenadoma so se zgrudili vsi prosjaki mrtvi.

Na križišču ga je ustavila gneča vóz, in jel se je vznemirjati, kar so vsi vozniki, katerih sprevod mu je zastavljal pot, bliskoma popadali s svojih sedežev, in vsem konjem je bilo zakolenje prerezano kakor z nevidno koso.

Krenil je v gledališče in se tam sprl z učenim Sarvilako zaradi stiha, katerega je ta smatral za Nizamijevega in ki ga je Turiri pripisoval Saadiju, pesniku rož. Mahoma se je učenjak sesedel in izbljul val krvi. Šaloigra, ki so jo igrali tisti večer, je dosegla velik uspeh in občinstvo jo je pozdravilo z dolgim ploskanjem. Malo poprej pa, predno se je tudi Turiri odločil zaploskati (povedal sem vam, da se je bavil z glediščem), je pisatelj igre nepričakovano izdahnil dušo.

Turiri se je podal domov, prestrašen zbog vsega tega preli-vanja krvi, in iz obupa, ker ni ničesar razumel, si je zasadil bodalo v srce.

Spokornik Metreja je umrl ravno isto noč.

Oba sta prišla pred Ormuzda.

Spokornik je mislil:

— Drago mi bo videti, da je sojen po zasluženju ta mož, čigar napačno krepost so Perzi dolgo občudovali malone tako kot mojo, ki pa se je naposled razgalil in se na taisti dan obremenil z neštetimi grehi in umori.

Ali Ormuzd se je nasmehnil Tuririju:

— Čednostni Turiri, resnično dobri mož, moj ljubi služabnik, stopi v moj pokoj.

— Šala je pereča, je menil spokornik.

— Še nikdar nisem bil tako resen v svojem življenju, je odgovoril Ormuzd. Zahlepel si, Turiri, po uničenju svoje žene, ker ni bila sladka in ne več zala; po smrti beračev, ker so ti bili nadležni in njih pogled neprijeten; voznikov in njih kónj ker so te silili k zoprnemu čakanju; učenega Sarvilake, ker ni bil tvojega mnenja, in pisca šaloigre, ker je imel več uspeha ko ti. Tvoje želje so bile čisto naravne. Uboji, ki ti jih očita Metreja, so bili brez tvoje vednosti učinek tvoje prve želje, one želje, ki ji ni nihče gospodar. Neizogibno sovražiš, kar te ovira, in neizbežno zahrepeniš po uničenju tega, kar črtiš. Narava je sebična, in sebičnosti je ime razdejanje. Najkrepostnejši človek je tako sprva zločinec v svojem srcu; in da je bila dana smrtniku oblast, uresničiti v vseh prilikah svoj prvi neprostovoljni pohlep, bi bila zemlja hitro razljudena. To le sem se bil, Turiri, namenil pokazati s tvojim zgledom. Toda po njih drugi želji sodim ljudi; kajti samo ona zavisi od njih. Brez skrivnega daru, ki je proti tvoji volji napravil tvoj zadnji dan tako morilen, bi bil ti živel še naprej svoje blagotvorno življenje. Ne smem pa upoštevati v tebi narave, temveč tvojo voljo, ko je bila dobra in ki se je vselej trudila poboljšati naravo in izpopolniti moje tako mešano delo. In zategadelj, moj dragi sotrudnik, ti odpiram danes svoj raj. —

To je že v redu, se je oglasil Metreja; a katero nagrado daš potemtakem meni?

— Ravno tisto, pravi Ormuzd, čeprav si jo zaslužil le nezadostno. Bil si svetnik, nisi bil pa več človek, razen po napuhu. Posrečilo se ti je zadušiti v sebi prvo željo; vendar ako bi vsi ljudje živeli kakor ti, bi bilo človeštvo še hitreje iztrebljeno nego v slučaju, da imajo čudovito in zločesto moč, s kakeršno sem nekdanj obiskal svojega hlapca Turirija. Ugaja pa mi, da človeštvo traja, ker me zabava in ker je pogled nanje mestoma lep. Celo tvoj napor, bedni pobožnik, ni bil popolnoma brez lepote, in odpuščam ti njega strahovito zmoto. Da končam, vzprejemam Turirija v svoj naročaj, ker sem pravičen, in tebe, Metreja, pripuščam vanj, ker sem dober.

— Ampak . . ., jekne Metreja.

— Govoril sem.

Na robu starih knjig.

Ant. Debeljak:

Durus Amor.

Poskočna bolj od plaha srce
in vitka kot ob vodi trsi;
nezreli zrna ostrih prsi;
v laseh ji žde temine črne.

Od žarkih želj obsedena
pred njim hiti ponosno gibka,
na mig udala bi se šibka
v omamne misli vpredena.

Da tuji ga otme lepoti,
ubira deva šmele poti,
a molk njegov je večno dolg!

Uzre jo zjutraj v strasti njeni:
kot pajčolan bi v slani peni
pal Afroditī v obli kolk.

Ali je to Preseriz ?!

Dr. Zober:

Slovensko in tuje slovstvo.

Misli o obnovi po vojni.

Načelo „l'art pour l'art“ me ni nikdar moglo docela prepričati, ker velja le za umetnika, dokler ustvarja. Ko je umotvor končan in nam ga umetnik pokloni, da se poglobimo vanj, izgubi ta absolutni ali absolutistični rek svojo prvotno vsebino. Gledalec, poslušalec, bralec brez predsodka gledajo sliko ali kip, poslušajo godbo ali dramo, čitajo roman ali pesem drugače, iz sebe. Umetnost se v tem novem subjektu, v uživalcu, izpremeni. Kip, slika, roman ali pesem uplivajo preko svoje umetniške oblike, tudi preko umetnikove intuicije. Umotvori vsake vrste, porojeni le „pour l'art“ iz stvariteljevega zanosa, učinkujejo socialno. Saša Šantel se je svoječasnno (v „Vedi“ 1913) vprašal, obstoji li nacionalna umetnost, da li moremo ob goli pokrajini brez emblemov govoriti o „narodni“ pokrajini in velja li pojem „narodne umetnosti“ tudi preko umetnikovega krstnega lista, preko sujeta péče in avbe ali stolpa z nasajeno trobojnico. In odgovarja, da. Ravno oni umotvor, ki opušča vsak emblem in išče bistvo, ne da bi se ga zavedal (torej brez tendence) in zgolj pour l'art, učinkuje kakor eminentno nacionalen umotvor, ker vzbuja psihična imponderabilia, učinkujoča, če ne trenutno jačje, pa vsaj v efektu globlje, nego gesla ali bojni klici. To velja za umetnost in genere, in specie pa najbolj za slovstvo, — za znanstveno, poljudno, za zgodovino, politiko itd. velja to še neprimerno bolj, ker je tam že izpočetka oblika sredstvo, ki nam dela snov prijetnejšo.

Kakor vsem izlivom narodnega življenja, je tudi slovstvu odkazano njegovo mesto. V zadregi si, če si hočeš to mesto natančno določiti. Vsekakor se je dama v salonu hotela zabavati, če je vzela v bele roke drobno knjižico z mehкими usnjatimi platnicami in čitala to ali ono sentimentalnost, tiskano na holandski popir; tudi kmečki fant ali kmečka ženica, ki sta v nedeljo popoldan šegla po „Ognju in meču“ ali po Gregorčičevih pesmih, sta se hotela zabavati, četudi je tu morda že uplival „duh časa“ in se je radovednosti pridružilo navdušenje za junaka, njegove čine, njegovo idejo. Saj bi bil Bogdan Hmelnickij našemu človeku gotovo ljub in Ukrajina bi spomnila

marsikoga naše krajine, toda Skrzetuski in Podbipięta sta nas za-vojevala v naskoku in srce je na strani strašnega Jareme in one Poljske židov in šlahčičev, ki si je lahkomiselno zaigrala svojo usodo. — Docela druge vrste bralec je študent ali mlad inteligent, ki razglablja Razkolnikova ali Karenino ali Shylocka, ali ... hm, recimo Fausta; povprečni ženski, ki se razplače ob „kaj pa je tebe treba biló“ ali gospodu vpokojenemu poštnemu kontrolorju, ki ga Gregorčičeva „Soča“ razjari narodnega zanosa, ne moreš z uspehom dati v roko „Dume“, ker bo razumel pač posameznosti, celote pa ne. Torej kaj je slovstvo vsem tem?

Mogla ali morala bi se napisati razprava, ki bi z vsemi logičnimi dedukcijami in drugimi spekulacijami dokazala, kaj je slovstvo in kaj ni. Ali najprej, kaj ni. Potem bi videli, da slovstvo — po svojem bistvu — ni niti zgolj umetno, niti zgolj psihološko, niti zgolj nacijsionalno, niti zgolj moralno ali pedagoško ali samo fotografija, ali idealizacija ali tendenčno, ali edino pour l'art, niti to, niti ono, pa da ima vendar nekaj vsega tega v sebi; da je torej pismena slika vsega narodovega umstvenega in čustvenega dejstvanja in da odraža v sebi vso njegovo kulturo, to je način, kako se narod oblikuje, kako živi, čuti in misli. Slovstvo ti pove, kako innervira narod svojo duševno potenco, daje nam sliko njegovega temperamenta, teženj; — včasih poslana tendenčno in nam podaje včasih karikaturu, sliko, ki ni docela pravilna. Za takšno nepravilno slikanje nam je klasičen vzgled ruska literatura v dobi zatiranja, ko so zunanje, izven slovstvenosti ležeče prilike povzročile njegovo spačenje; vzgled za to, kako odraža slovstvo sodobno narodovo kulturo, pa je naš „Kontrolor Škrobar“.

Pred nekim časom sem govoril s srednješolcem o slovenskem slovstvu. Zanimalo me je, kaj ve o njem. Baš so prečitali „Pegama in Lambergarja“. Mladi mož mi je na vprašanje, kaj misli o „Škrobarju“, odgovoril, da roman ni za nič. Na vprašanje, zakaj, ni vedel drugega odgovora, nego da je to čital. Drugič sem govoril z resnim starejšim, narodno zelo delavnim ravnateljem denarnega zavoda, ki je z znaki studa izjavil, da romana ni mogel prečitati do konca. Na vprašanje pa, da li res ne pozna nekaterih oseb in ali mu res niso znani trgi, za katere bi družabne in politične prilike „Št. Jedrti“ mogle biti fotografska slika, mi je mož četudi nerad priznal, da je vse to res. „Ampak!“ Sledil je tisti „ampak“, ki smo ga pred vojno čitali v ogabnem izobilju in ki je kulminiral v zboru „kra kra, križaj ga, pisca nemoralnega!“ Da je pa ta roman baš za to pe-

dagogičen, ker nam kaže slabosti naše polinteligence, ker nam kaže močvirje, v katerem so se morali boriti posamezni idealisti, tega doslej ni spoznala naša strokovna kritika. „Škrobarja“ nikakor in nikoli ne moremo prištevati propadni literaturi, kakor na pr. „Tagebuch einer Verlorenen“ ali nekatere spise Marcela Prévosta. Margareta Böhme ni našla slovenskega prevajalca, ker jo naše dame rade čitajo v originalu, toda, ko so izšla Prévostova za Slovence res docela nepotrebna „Ženska pisma“, kdo se je razvnel proti njim? Zakaj pa takrat ni bilo vika, da „takšnega“ slovstva ne potrebujemo? Kraigher je v resnici hodil s svojim Škrobarjem isto pot, kakor Zola, ki je svojim Francozom postavil pred oči nje same, takšne, kakor so bili in živeli v dobi drugega cesarstva. Morda se je dr. Ušeničnik razsrdil ob „Škrobarju“ za zidovi svojega alumnata v „sveti“ jezi, njegova obsodba je toliko vredna, kakor sodbe onih francoskih supramoralistov, ki v Zoli niso videli moralne strani in so se zato zagnali v „nemoralno“, pri tem pa pozabili, da je „J'accuse“ vodilna misel njegovega realizma. Radi učiteljice Milke sem bil že celo napaden v družbi, češ, da je ž njo napaden in kompromitira ves stan. Bedastoče takšnega očitka pač ni treba pokazati še posebej, kvečjemu da ji postavimo ob stran drugo, pomešano z malico: Ušeničnikovo trditev, da je res že hudo, „če so „liberalci“ takšni . . . Škrobar bi bil morda razvnel lepo in koristno polemiko za ali proti. Vojna je prekinila vse to in škoda je, da se je to zgodilo, zakaj danes je zame bolj gotovo nego kedaj prej, da postaneš žalosten in srdit, ko prečitaš ta roman, ker se zaveš, da ti je avtor povedal istino in da slika socialne prilike nekaterih spodnještajerskih trgov, ki jih vojna najbrže ni ozdravila, nego samo ohranila v starem mrtvilu.

Tudi slovstven vzgled nam je „Škrobar“, da spoznaš iz slovstva narodovo kulturo, njene dobre in slabe strani, njene nositelje in tvorce. Cum grano salis, zakaj noben roman ni izmeril vseh problemov, očrtal vseh značajev, odgovoril na vsa vprašanja. Kakor je Kraigher narisal v tem romanu krajevno omejen in važen del našega življenja, tako si je isti pisatelj stavil v „Školjki“ drugo nalogo, risal druge ljudi. Tudi Jurčič je slikal tako. Njegovi rokovnjači, polharji, valpti, kmetje, Kersnikova jara gospoda ali Cankarjevi rodoljubi in študentje, Alešovčevi samostanci ali postave iz Trdinovih spisov in Vošnjakovih spominov, vse to so žive slike, so tipi, ki jih v drugih oblekah, z drugimi obrazi, toda z istim srcem vidimo in srečujemo dan na dan, — na polju, na parketu,

v trgovini in cerkvi, v sodni dvorani, šoli, kavarni in strelskem jarku.

Čim izobraženejši je narod, čim več čita in misli, tem večjega pomena zanj je slovstvo, ki ni več samo slika, temveč postane ena izmed gibalnih sil narodove kulture in najvažnejša med njimi. Slovstvo po vsem; tu ni mesta za banalno vprašanje, kakšno direktno korist mi da ta ali oni pisatelj, saj je vseeno, da li ga poznam ali ne; niti za premeteno špekulacijo, če bi bilo naše slovstvo takšno, kakršno je, če bi bili vzeli iz njega tega ali onega pisatelja. Slovstvo je takšno, kakršno je vzraslo do današnjih dni in v kolikor nismo ž njim zadovoljni, evo pred nami bodočnosti, da je popravimo, da je spravimo v ono smer, ki si je želimo. Glede samoniklega slovstva ne moremo želeli mnogo. O tem se je pisalo že dovolj, govorilo preveč. Nedostaje nam na vseh krajih izvornih slovstvenih proizvodov vseh vrst. Česa vsega nam nedostaje v našem slovstvu! Ni treba, da se primerjamo z Nemci, Francozi itd., tudi češko slovstvo je neprimerno drugače razvito nego naše. Kolikrat sem na pr. pogrešal zgodovinski spis, ki bi opisal postanek in življenje slovenskega razumništva, zgodovino slovenskega dijaštva v Wallensteinovi in švedski dobi, za Trubarja; da so sinovi naših kmečkih hiš študirali v Padovi, je gotovo; kako, kedo, kedaj, — kdo ve to danes? In v Pragi za Husa? V Derendingu in Tubingu? Pod Marijo Terezijo, Jožefom, Napoleonom, Metternichom? Le redki so podatki teh dob. In vendar, kdo se ne čuti vzhicenega, če čita na pr. Jurija Kobilu? Zgodovine v obsegu Kosovega „Gradiva“ sploh še nimamo in cela vrsta posamnih vprašanj je nejasna. Zgodovina posamnih mest in rodov, koliko jih je? Središče, Škofja Loka in Novo mesto so opisani, kje pa so Trst, Ljubljana, Celje, Gorica, Maribor? Zanje nimamo podatkov, ne vemo za svoje grbe, za svojo izumrlo plemstvo, ne poznamo niti fragmentov o ljubljanskih meščanih in sodnikih, o kraških prekupcih in dolenskih voznikih, o trgovcih na Reki in v Trstu ali . . . sedaj o naših v Ameriki, ki nam še ni dala svojega slovstvenega tributa. O Gorici so nam Pregelj, Budal in Remic napisali troje zanimivih pripovedi, ali Pregelj pravzaprav roman, ki zasluži priznanje, tembolj ker so takšni zgodovinski romani trojne vrednosti; umetniški v obliki, znanstveni v snovi (saj sta na pr. Pregelj, ali Sienkjevič, ali Ebers itd. morali proučiti dokaj snovi) in končno so narodni, ker dajejo bralcu vpogled v trpljenje naroda in mu predočujejo, da je na pr. v goriškem kmečkem uporu že ležal oni narodni in socialni moment, ki živi še danes v vsem

Slovenstvu. Romani narodove preteklosti so kulturni čini prve vrste in bridko moramo objokovati rano izgubo Bogdana Veneda, ki bi bil postal slovenski Gustav Freytag, ki nam ga danes nedostaje. Značilno je, da se za Venedom in potem, ko je potekla doba sentimentalne zgodovine, češ, izgubili smo vse Pomorje in Polabsko — in razven navedenih treh Goričanov nikdo ni slovstveno baval niti z zgodnjo našo zgodovino, niti sploh ž njo. Toda doba je realistična, v njej se odigravajo razni boji, socialni, nacionalni, verski, strankarski in drugi. Dobro. Toda kje so — razun Aškerca, ki so mu to nekateri zamerili, ki jim ni nič do izgubljene njegove umetniške potence — kje so pesnitve iz Trubarjeve in Hrenove dobe, kje je roman „Iluzija“ iz dobe Napoleonove Ilirije in kesnejšega ilirstva, kje roman iz Bahove dobe ali drama iz našega kmečkega življenja, kje je slovenski Anzengruber, kje naš Schönherr? „Kacijanar“ je ostal osamljen.

(Dalje prihodnjič.)

A. Debeljak:

U malem travnu.

Hudourniki okameneli —
snegi neskopneli v grapah gore —
to svetel spomin ostal
od zimske mračne more!

Drevje že očkuje radogledno,
v živici meži nobroj očes;
vrti — samosevci prti;
travnik vezen pestro vse počez.

Sive njive, brazde valovite,
Hrane žive, vrane, nalovite gladne
pa z ročico-repetnico navsezadnje
prst oplójeno blagoslovite.

Pôgled žejen svilne zelenine
sanja sred obilne ozimine:
Bogato solnce z néba se podviza,
bahato hleba pozlati se miza.

Dr. Ivan Prijatelj:

Pesniki in občani.

II.

Pomenimo se še enkrat o pesniku in občanu!

1. Pesnik je umetnik. Umetniški nagon pa je prirodna sila, tako skrivnostna in zagonetna kakor vse druge sile prirode. Kdo naj ji predpisuje zakone, ko jih nosi sama v sebi od vekomaj do vekomaj, kdo naj ji določa stopinje, ko si sama eruptivno in mogočno dela pot skozi zgodovino človeštva? „Pesniki so svoje glave in ne marajo za celi svet, ker si stvarjajo sami svoje svetove“, čitam v starem celovškem „Glasniku“ 1861. v „Domačih pomenkih“ Ivana Geršaka. Koliko je bilo pri nas ljudi, ki bi bili takrat spoznali to modro besedo spodnještajerskega notarja? Da bi jih bilo več, nego jih je bilo, bi se bil razlil naš umetniški genij svobodneje in prostorneje po slovenski knjigi, platnu in kamenu. Spoznati bi morala vsaj danes to najprej kritika, ako hoče razvijati in pospeševati, ne pa motiti, begati in zadrževati. Umetniški princip je oblast in zapoved prirode. Njegovi zakoni so elementarni. Ne dajo se učiti, ampak samo proučevati.

*Begati
r zadrževati
Zarje je!*

Izkušajoč torej definirati — ali z našo besedo: opredeliti in popisati — to prirodno umetniško silo, smo jo analizirali ali razčlenili, sledeč globokoumnemu spoznanju Nietzschejevemu, v dva glavna sestavna elementa njena: v vizijski, oblikujoči, sintetični in harmonični, potem pa v orgiastični, razkrajajoči, analitični in disharmonični element. Ime so dali obema že stari Grki s tem, da so ju poosebili v podobi dveh svojih bogov. Apolo in Dioniz! Prvi tok je oni, ki ustvarja lepoto, mir, harmonijo in blagodejno sorazmernost barv, tonov, svetlobe in linij, drugi umetniško resnico, gibanje, strast in kretnjo. Videz in oprijemljivost sanj na eni, pa divinacija, proroška zorkost opoja na drugi strani. Naznačili smo, kako se ta dva življa v umetniku in v strujah raznih dob vrstita, prepletata, vzajemno borita in s tem krepita ter končno strinjata v geniju v celoto, pripravljajoč in pospešujoč na ta način prihod kraljestva lepote na zemlji.

2. Od pesnika smo se potem spustili k občanu. Iz estetike v sociologijo. In vprav ob občanu se moramo danes še enkrat pomuditi, da nam bo jasen ta tip, ki igra važno vlogo v tem, kar se

imenuje — literatura. Najprej kar se tipa samega tiče! Občan ni umetnik, ni pesnik. Zato ga seveda ne navaja nobena estetika. Jaz sem ga privzel v svoja literarnozgodovinska razmišljanja zato, ker je bilo njegovo delovanje — kakor bomo videli — velikega pomena v tem, kar se imenuje vsota naše duševnosti ali kultura Slovencev. Z ozirom na njegovo ime moram pripomniti, da sem ga krstil tako jaz. Občan ni občinstvo, zato ker pride občinstvo šele za občanom. Občan je posredovalec med umetnikom in občinstvom. Pesnik je suverén, samo svojemu notranjemu demonu poslušen človek, proizvajatelj, glasnik lepote in višje resnice, porojene iz lepote. Posamezen član občinstva pa je vzprejemalec, poslušalec, gledalec. Občan je pesnikov spremljevalec in prijatelj občinstva obenem. Občan ima tanjši sluh, ostrejše oko in izčiščenejši okus nego navadni občanar. Zato je vreden pesnikove družbe, zato ima zmožnost, ustvarjati umetniku torišče, podlago, zanimanje publike: literaturo. Toda občan je ravnolotiko sočlan pesnikov, kakor je hkratu sočlan občine, družbe. Po svojih glavnih nagnenjih spada temveč docela v družabno srenjo, ne pa med umetniške izbranike. Prva njegova skrb je namreč občna korist, družabni prid in hasek. Seveda bi ga bil mogel imenovati tudi literata, a s tem bi bila označena samo ena in ne glavna njegova briga, namreč delo za literaturo, za pogoje, v katerih naj pesnik občuje z občinstvom. Najvažnejši smoter njegovega delovanja pa ni literatura, ki mu je pravzaprav samo sredstvo za povzdigo duševnega nivója človeške družbe. Njegova skrb je občni blagor. Zato sem ga nazval občana. Tudi besedi amatér ali diletant, ki mi ju je nasvetoval dober prijatelj zadnjič v domačem kraju, bi ne označili njegovega bistva, ampak samo to, da hodi rad s pesniki roko v roki.

Da nam postane ta novi pojem nekoliko bolj izrazit in domač, navedimo za primer dva znamenita občana iz naše slovstvene zgodovine. Kopitarja in Stritarja! V Kopitarju ni bilo niti trohice pesnika, in vendar kakšen vogelni kamen naše lepe književnosti je on! Da ni Kopitar zbral in strnil naše razkosane slovenščine — reliquia reliquiarum! — ne samo jezikovno, ampak tudi etnično in narodno-politično, bogve, ali bi bil pel kedaj Prešeren svoje klasične sonete v tem jeziku. Stritar je bil sin že čisto druge dobe. V njegovem času narod in jezik nista bila več v povitku, pač pa lepa književnost. Saj je bil pozabljen celo Prešeren. In zato Stritar ni bil več jezikoslovec, ni bil tudi več narodni politik kakor Levstik, v katerem so fosforescirale v zanimivi zaporednosti plasti pesnika in občana,

ampak Stritar je bil beletrist s tem pristavkom, da mu je bila lepa knjiga sredstvo za blažitev in kulturno omiko naroda. Torej pravi, istiniti občan. In da nismo imeli njega, bi najbrž ne imeli zvonke lirike Gregorčičeve ter izklesanih kipov Aškerčeve epike.

Iz teh primerov se vidi, kako važno vlogo je igral v zgodovini našega umetniškega izražanja občan, organizator kulturnih tal. Pri drugih velikih narodih ta činitelj ni tako važen. Tam se kulturna podlaga ustvarja in širi prirodno, elementarno, takorekoč sama od sebe. Veliki obrat ustvarja veliko poprišče, na katerem se morejo po volji razmahovati velike umetniške potence, kadar jih slučajno dvigne iz mase prirodni val. Mi smo bili navezani na idealizem in srečno naravno nagnenje posameznih občanov. Da ni bilo teh, bi se ne bila nikdar sama od sebe tako smotreno zrahljala tla naše kulture, iz katerih so potem poganjale cvetke slovenske umetnosti. Naš kulturni obrat je premajhen. Zato lahko pušča zgodovina francoske literature v némar svoje občane, vbadajoče se s socialno-koristnimi nameni na polju slovstva. Naša jih mora imenovati. In ne samo to, celo podrobno popisati jih mora. Seveda ne tako kakor doslej: priznavati jim ne sme pesniških zaslug, če so se tudi sami vkvarjali s pesmijo v teoriji in praksi, zato pa jim mora pripisati tem večje literarne zasluge. In zraven mora še poudariti, da te pogosto niso nič manjše, ampak samo drugačne.

3. Poezija, pa literatura-kultura! To dvoje moramo ločiti in dali bomo vsakemu, kar mu gre.

Poezija je umetnost in kot taka spada v področje estetike, kakor tvori literatura področje literarne in velik del področja kulturne zgodovine. S čim se bavi estetika? Z ugotavljanjem glavnih principov lepote, ne kakor si jih je sama izmislila, ne kakor jih ji narekuje korist družbe ali kakšne človeške ustanove, recimo: taka ali inaka morala, ampak kakor jih nahaja, čita, vidi, sliši in opazuje v delih velikih umetnikov. Oni, ki smo ga v naslovu imenovali pesnika, je glavni dobavitelj dokumentov, ki jih rabi estetik. In estetika je deskriptivna znanost kakor psihologija, ne pa normativna kakor etika. Estetik hodi za umetnikom, nikoli pred njim. Najvišji njegov kriterij je lepota, razodeta v delih največjih umetniških duhov. Ti drže v rokah mero in *v*ago lepote, vattarji in funtarji družboslovcev in moralistov mu ne smejo posojati svojih meril. — Dotaknimo se tukaj par najvažnejših načel estetike! Rekli smo v prvem poglavju, da posnema umetnik narodo. To se ne sme razumeti tako, kakor da bi dajal njen vnanji odtisek, njeno foto-

grafijo, kakor da bi jo samo odražal v njeni pasivni pojavnosti. Umetnik posnema aktivno prirodo. On ustvarja kakor ustvarja ona. Zato ne podaja mrtvih odtiskov, ampak živa dela, oblikujoč svoje doživljanje med stvarmi, pojavi in idejami. Umetnik pomaga pri osvajanju skrivnosti, spečih in skritih v resničnosti. V dejanskosti išče duha. Drugje ga ne more iskati, nego tam, kjer v resnici je. Vsa kultura išče duha. Ali drugače ga išče znanstvenik, drugače umetnik. Znanost sploh ne jemlje dejanskosti v polnem njenem obsegu, ampak iztiska iz polnote pojavnosti samo najznačilnejše njene poteze, abstraktne like. Znanost razkraja snovnost v nematerijalne prafaktorje, ki ne predstavljajo nikakih konkretnih, zlasti pa ne slikovitih vrednot. Zato abstraktni, znanstveni duh ni resnično bivajoč duh, kakor homunkulus ni človek. Duh sam na sebi eksistira samo v znanosti v svrhu lažjega operiranja, dejansko pa duha brez snovi ni. To je največja pridobitev moderne psihologije. Umetnik gre za sledovi duha, to je za principi resničnosti. On gre za skrivnostjo, ki je v predmetih in pojavih. Vsled delovanja znanstvenikov in umetnikov stopa svet v vedno novo razmerje do resničnosti. Zato današnji pravi umetnik nikoli ne išče tako, kakor včerajšnji, ampak vedno v zmislu današnjega razmerja sveta do resničnosti. Vir navdušenja in navdajenja za umetnika mora ležati vedno v tem sedanjem razmerju sodobnikov in njega samega do resničnosti. Razprava umetnikovega lastnega „jaza“ s sedanjo dejanskostjo je glavno, kar daje umetninam vrednost. Kdor črpa samo iz gotovih umetnin, to je mesečnik, ki ga nosi luna, ne pa trda zemlja. Kar je pridobil, so mu dale tuje berglje, ne pa lastni boj s sirovimi silami materije. Razlika med pravo umetnino in njegovim umotvorom je taka kakor med lastnim doživljanjem in tujim pripovedovanjem o njem. Najboljše in najdragocenejše odpada: kar je umetnik sam doživel in nazorno predstavil pri obvladovanju skrivnosti, tičečih globoko v naročju resničnosti.

Glavni pogoj umetnine je torej individualno doživetje in samorastlo podajanje stvari, in to potom objetja s čuvstvom takih stvari, kakor so v neposrednosti, ne pa potom spoznanja njih abstraktnih likov. Zato filozofska misel ne more biti umetnina. Vse, kar je v zvezi s filozofijo, mora biti mišljeno, kar je v zvezi z umetnostjo in hoče veljati za umetnost, mora biti čuteno. Filozof hodi med pojmi, ki so splošni, umetnik med predmeti, ki so določeni. Končno seveda tudi resnični pojmi niso nič drugega kakor posneta določnost, destilirana konkretnost. Zato so tudi umetniku

in znanstveniku samo pota različna, a cilj jima je eden. Kaj doživlja umetnik v nazornosti? Isto resnico v simbolih kakor filozof v pojmi. Zpomnimo si torej, da umetnik ne dela bolj ali manj dovršenih izdelkov — te izdelujejo samo obrti spretnosti: črevljarji ali mizarji itd. — umetnik ustvarja vedno nove, žive stvore, polne življenja, sklenjene v sebi, med seboj skladne, ubrane in sorazmerne, zase in za nikogar drugega živeče, odkrivajoče v kosu življenja večne resnice lepote. „Das Kunstwerk ist in sich geschlossen, eine Welt für sich. Es will nichts von der übrigen Welt . . . es begnügt sich damit dazusein, erfüllt von seinem grossen stillen Leuchten. Jede Tendenz, aus sich heraus zu wirken, sprengt die Geschlossenheit und wirkt unkünstlerisch.“¹

4. Estetikov vsakdanji pomočnik pri ugotavljanju principov lepote s tem, da jih povzema iz umetnin velikih umetnikov, je kritik. Podajatelj dokumentov stavbeniku estetike. Kritik sodi, njegov produkt je torej sodba. Zato mora jemati kritik v roke najprej estetično merilo. Njegova prva sodba se mora glasiti: ali ima pred sabo samo notranjemu umetniškemu nagonu — in sicer močnemu, elementarnemu nagonu! — poslušnega pesnika, ali pa samo hvalevrednega, za občni blagor vnetega občana, ki se je navadil v družbi s pesniki rabiti tudi pesniške rekvizite. Z enim kakor drugim se mora pečati kritik intenzivno in z ljubeznijo. To je njegov poklic in opravičenost njegove postojanke, ki mu je določena pod odrom dveh stavbenikov: estetika in literarnega zgodovinarja. Imajoč pred sabo pesnika, mora kritik v sodbo prekovati silo pesnikove individualnosti, z močno roko zgrabiti ter v pojme preliti kvantiteto in kvaliteto energije čuvstev, s katero prodira dani pesnik v osrčja pojavov, oblikujoč svoje doživljaje v njih; karakterizirati mora znati moč njegovo pri obvladovanju mrtve snovi in pri oživljanju njenem. Njegovo najvišje merilo mora biti umetnina, ki živi, trepeče, sije, sili, mami in vabi z neodoljivostjo silnega, krasnega živega bitja. Potem nastopi drugo njegovo delo: analiza in označba sredstev, s katerimi je ustvaril pesnik tako ali enako umetnino. Da je tega zmožen, mora biti kritik pesnikov brat, torej ž njim tesno v rodu: pesnik iz pesnitev, umetnik iz umetnin. V kritiki mora iti pisec za umetnikom od prvega dojma, po vseh spiralah nastajanja, skozi vigenj čustev do vseh končnih dragocenosti in lepote izraza in oblike. Pri vseh zmagoslavjih pesnikovih mora vihteti klobuk in pri vseh klecanjih njegovih mora s krepko roko beležiti padec pod križem.

¹ Fritz Medicus: Grundfragen der Ästhetik. Jena 1917. str. 5.

Kako bi mogel tako spremljati umetnika kritik, ki nima pesniško-dojmljive duše? Kako bi mogel vlivati in kovati v pojme lepoticje umetnikove forme, ako razpolaga sam z nedostatno oblikovalnostjo, s hrapavim jezikom? Kako bi mogel dati predstavo o plavnosti, melodičnosti in elanu pesnikove duše, ako se mu zatika beseda, izpodtika govorica? Od vseh strani se mu morajo — kakor pesniku! — vsiljevati in ponujati adekvatni polnovredni izrazi, da jim samo namigne in že so tu v skladnem sprevedu in redu. V izrazu kritik ne sme zaostajati za pesnikom, sicer nima pravice v caker hoditi ž njim. V tem pogledu je torej še danes veljaven izrek starega nemškega romantika: „Poezijo more kritizirati samo poezija. Zato nima domovinske pravice v kraljestvu umetnosti umetniška sodba, ki sama ni umetnina“.¹

Do tod je kritik pomočnik estetikov, od tod dalje služi literarnemu in kulturnemu zgodovinarju. Kar je pri tej njegovi službi poslednjima dvema najbolj važno, je to, da služi mimogrede tudi družboslovcu in — ako prav razume svoj visoki posel — vsi sodobni družbi, neposrednemu, živemu in odzivnemu občinstvu. Silno važna naloga kritikova je to. In ker se je doslej naš slovenski kritik premalo zavedal, bi mu jo rad s posebnim povdarkom položil na srce. Pesnik vendar ni samo individualnost zase, ampak je tudi član — odličen, znamenit član! — in v gotovi meri obenem produkt družbe. Pesnikov polet v sfere lepote je vzvišen in sijajen. A tla, ki iz njih raste, ki se opira nanja, ki na njih in iz njih gradi: njegov nrauni nazor, njegove religiozne, socijalne, politične, in narodne ideje so ob enem ideje družbe in vsled njih javne obravnave — obravnave od strani izbranika! — zmožne delovati zopet nazaj na družbine nraue. Zato je kritikova dolžnost, da oddá potem, ko je poslužil estetika, ocenivši estetično vrednost umetnine, svoj tribut seveda literarnemu zgodovinarju in družboslovcu, zlasti in posebno pa tudi živi masi naroda, sodobni družbi. Kakor je koval poprej lepoticje umetniškega oblikovanja pesnikovega v trdne, zaokrožene pojme, tako mora sedaj pred očmi občinstva prelivati v striktno sodbe nraune in socijalne nazore, obsežene v pesnikovem umotvoru. Le takrat, ako bo družba spoznala, da tvorijo pesnikovi nrauni nazori, tudi etiko njeno, dobe in naroda, bo sodelovala s svojimi izbraniki, se povzdigovala ob njih, jih pospeševala in jih s ponosom imenovala svoje. In pesnik ne bo več list, ki ga veter nosi po zraku. Tako je postopala ruska kritika sëm od velikega Visarijona

¹ Friedrich Schlegel, Prosaische Jugendschriften, Wien 1882, II. str 200.

naigher
Kersnik
Levstik

Bjelinskega, proglasivšega prvič umetnost za nravno socialno veselilo. In kdo more reči, da je zaradi te „publicistične kritike“ kaj trpela estetična lepota ruske poezije? ¹ Kakor smo s Kraigherjem krenili na pot, s katere nam je pred dvajsetimi leti smrt odnesla Kersnika, tako bi moral naš kritik zaorati tam, kjer je pred več nego pol stoletjem napravil prve vbodljaje v ledino naš veliki Levstik ... Seveda ne sme kritik nikoli pozabiti, da mu etična sodba ne sme iti preko estetične. A ravno tako naj pomni, da bo šele tedaj važen socialni faktor, kadar bo predstavil pesnika ne samo kot iskatelja lepote, ampak tudi kot socialnega glasnika. Za to njegovo razpravljanje v poslednjem zmislu mu daje pesnik višje, občan pa — s katerim se mu je baviti bolj v socialne nego estetične svrhe — neposredno porabljuješe, praktičnejše gradivo. — Kakor estetične estetiku, tako podaja kritik socialne svoje izsledke literarnemu in kulturnemu zgodovinarju. Ta dva se mu s svoje strani zopet oddolžita s tem, da mu nudita iz svoje bogate zakladnice poznamke iz literarnega in kulturnega razvoja. Zakaj brez teh si ne moremo misliti globljega kritika: šele minulosť stavi sedanjost v pravo luč. Brez temeljitega poznanja preteklosti ne more kritik pravilno oceniti tega, kar se mu zdi novo na pisateljskih tipih, literarnih žanrih, umetniških strujah in smereh.

5. Literarna in kulturna zgodovina kažeta vsoto duševnosti narodove, prva na književnem, druga na polju umetnosti, slovstva, izobrazbe in materialne organizacije. Literarni zgodovinar shranja v svojo zakladnico slovstvene umetnine, nadrejuje in podrejuje ter razlaga pogoje, iz katerih vstajajo pisci in nastajajo knjige. Ti pogoji leže v lastnostih časa, naroda, družbe in ne najmanj v duševni organizaciji pisateljev. Ako preiskuje slovstveni zgodovinar na tak način postanek pisateljev in struj, potem je njegovo delo res genetično in pragmatično zgodovinpisje, potem se v njegovem delu v resnici zrcali duševna zmožnost naroda: potenca umetniškega nagona njegovih pesnikov, kakor jo je opredelil in v pojme prekoval kritik ter inventariziral estetik, zraven pa tudi literarnoorganizatorični in socialni talent občana, čigar delovanje v svrhu razširjenja literarnih tal dobi šele v literarnem zgodovinarju svojega poklicanega ocenitelja, poplačnika in sodnika.

¹ Prim. Arne Novák, kritika literární. Zásady a prakse. Praha 1916.

F. Golar:

Pesem o liščku.

Kot dleto v kraške skale
v spomin se je zajédlo —

Gora v strupenih dimih in ognju,
toča železna iz črnega šuma —
grob se odpira pred mano grmeči,
ptič smrtonosec je kamen brenčeči —
temen in divji sem kakor iz uma.

In zagledal sem tebe,
moj solnčni vrt —
rosna pomlad te je rožno objela
z jabolčnim cvetjem, in češnja prebela
drhti vsa polna čebelic in petja,
in stara se hruška blesti mladoletja,
kot deklica se zagrnila v snežni je prt.

Lišček imel je gnezdo v grmovju
nizko pri tleh, iz maha spleteno,
verno gojil je v zelenem domovju
svoj žametni rod
in ljubeče razgrinjal
kožušček nad njim
in se ves izpreminjal
kot mavrica. Polna jih zibka je bila —
v tenčico zlato povitih,
kot s solnčnim bliščem oblitih.
Že so jim rasla nežna krila,
in očesca, zrnca črna,
so se bleščala,
in sapica jim je pihljala vonjave
iz gloja in šmarnic ponižnih s planjave.

Nad sinjim gozdnim se vencem preliva
 jutranja zarja kot mleko srebrno,
 in škrjančki so že pred blestečimi
 durmi, kjer stvarnik prebiva —
 Vriskajo, kličejo: „Vstani, ljubi Bog, vstani
 in poglej, kako raste pšenica,
 lilijo belo poglej na poljani,
 ali šla je k maši naša Marica?“

Skoro bi jutro zamudil —
 in liščkov še nisem pozdravil,
 za slovo jih bom danes poljubil.
 Mogoče so godni, prelepo popisani,
 mogoče se kmalu izpeljejo —
 že vstajajo, na pot se napravljajo,
 treba se bo posloviti:
 zbogom liščki moji!
 Veseli hodite po logih in gajih
 in v zori namakajte kljunčke
 in mislite name na lepih rajih —
 o, dajte se vrniti!
 Gostoljubno vas sprejemem
 v najlepši grmiček,
 kjer je senčica hladna,
 in rožnat vršiček.

Brez sape, brez diha sem pri gnezdu,
 in v njem leži v pisanem svitku
 mrzel gad.

Dr. Franc Derganc:

Henri Bergson.

Filozof moderne Francije.

(Dalje.)

Prvo poglavje.

V kompleksu vzrokov, ki so privedli do svetovne konflagracije 1914, ne zavzema zadnjega mesta filozofija v konvencionalnem pomenu besede. Nekateri duhovičijo celo, da vojna sploh ni nič drugega nego nadaljevanje mirovne filozofije z drugimi argumenti. Na eni strani krivijo Darwina (evolucionizem), Jamesa (pragmatizem) in Bergsona (antiintelektualizem), na drugi prtijo vso krivdo filozofiji Kanta (kriticizem) in Nietzscheja (imoralizem).

V zgodovini nastopa človeštvo razdeljeno na filozofske stranke, ki se resno in srdito pripravajo med seboj. Vsaka prepričano zagotavlja, da je samo njena filozofija — dragocena posoda enovečne resnice — prava, vse druge pa izrodek laži in zvijače, vsaka čuti v sebi „historično misijo“, vsiliti svojo edino pravo filozofijo ostalemu človeštvu.

Poglejmo v življenje: kolikor glav, toliko filozofij! Vsak človek misli in dela po svoji filozofiji, torej tako, kakor je njegova oseba prepričana, da je prav.

Ta miselna zmešnjava nam stopi posebno živo pred oči, če začnemo listati po zgodovinski knjigi filozofije: v duhu se vrstijo pred nami filozofi Kine in Indije, Perzije in Babilonije, Egipta in Grčije, moderni filozofi Nemčije, Italije, Francije, Anglije in Rusije. Veliki duhovi, a polni nasprotja in sovraštva! Sleherni izmed njih sugestivno dokazuje, da je v njegovem razumu dosegla filozofija ravnokar vrhunec in dovršenost, da je njegov sistem prvi našel popolno in absolutno resnico, za katero so blodili drugi filozofi tisočletja in zaman. Trditev proti trditvi, dokaz proti dokazu. Samo par živih primerov iz novejše zgodovine filozofije! Kant govori samozavestno v svojih „Prolegomena“: „a ta „Prolegomena“ bralca prepričajo, da je to čisto nova veda, katere se doslej nihče niti spomnil ni in o kateri doslej niti sama ideja ni bila znana . . .“ Ali: „ . . . je dotična veda tako svoje posebne vrste, da jo lahko

naenkrat spravimo v celo popolnost in v tak trajen položaj, da je niti najmanje ni mogoče več dalje spraviti ali s poznejšimi odkritji niti pomnožiti niti spremeniti“. A prvi mu je že Hegel izpodkopal fundament, češ, da je pred vsakim spoznavnim delom najprej treba preiskati človeško spoznavno sposobnost: „Če hočeš spoznavati, predno sploh spoznaš, je to tako nesmiselno kakor modra namera tistega sholastika, ki se je hotel naučiti plavanja, predno bi stopil v vodo“.

Proti obema je nastopil Schopenhauer: „Da so morale velike napake spremljati Kantove velike čine, to se da umeti že samo historično iz tega, da je povzročil največjo revolucijo v filozofiji in napravil konec sholastiki, katera je, v navedenem širšem pomenu besede, vladala celih štirinajst stoletij, ter tako resnično započel povsem novo tretjo svetovno epoho filozofije“.

„Kako pa je Kant pojem o bistvu razuma zmedel in potvoril, o tem sem obširno govoril v pristavku“. Schopenhauer vidi „veliko napako Kanta, da ni pošteno ločil nazornega in abstraktnega spoznanja“, kajti, „zaznave smemo prav primerno imenovati primarne, a pojme le sekundarne predstave. Resnično obstoji vsa resnica in vsa modrost navsezadnje v „zaznavi“ (intuiciji). Prava modrost je nekaj intuitivnega, ne abstraktnega. Zaznava ni samo vir vsega spoznanja, ampak spoznanje samo ζεῶς ἐξ ὁχλήν. Abstraktno spoznanje je proti intuitivnemu kakor senca proti istinitim predmetom“.

Brezobzirno je mahnil Schopenhauer proti Hegelu: „Največja predrznost v prodajanju pristne gluposti, v mazaštvu nesmiselno in besno spleteničenih besed, kakoršne so se doslej slišale samo po blaznicah, je nastopila naposled v Hegelu in je postala orodje najbolj štoraste splošne mistifikacije, ki je kdaj obstajala, z uspehom, ki se bo zanamcem zdel prava bajka in ostane spomenik nemške preproščine“.

Enako strupeno zameta Kanta Nietzsche in mu pravi „veliki Kitajec iz Königsberga“, „najbolj zaraščena pojmovna pokveka“.

Proti Kantu se obrača tudi Bergson: „Kant je naše vede in našo metafiziko tako surovo osuval, da se še zdaj niso opomogle iz te omotice“.

Kakor v povračilo je pisal še lani o Bergsonu nemški filozof in novokantovec A. Messer (kritičen realist Külpejeve šole): „O teh principijalnih vprašanjih pa si Bergson ni na jasnem — kakor jasnost sploh ni njegova močna stran — in tako je postal besednik

in voditelj mnogoterih nezrelo-mističnih, sanjavoromantičnih struj, ki predstavljajo neko nevarnost za našo kulturo“.

Zadnje nasprotje nalaga dolžnost posebnega pojasnila, katero pa vrže istočasno luč in red v vso našo zadačo. Nemška filozofija je dosegla svojo zrelost in samostojnost v Imanuelu Kantu (1724—1804). Kriticism, njegov filozofski sistem, nam predstavlja kompromisno filozofijo, sintezo racijonalizma in empirizma s prevlado racijonalizma, tako da ga smemo imenovati tudi kritičen racijonalizem. Kant je dovršil eklektično stavbo, ki sta jo začela graditi Leibniz (1646—1716) in Wolff (1679—1754). Kantov kritični racijonalizem je ostal da danes vladajoča narodna, oficijalna in šolska nemška filozofija.

Kant je razvezal s svojim racijonalizmom krila filozofski fantaziji in nastopila je doba (1794—1831) velikih sistemov (Fichte, Schelling, Hegel) po deduktivni in matematični, logični in dijalektični metodi, katera vidi prvo podlago in dano snov spoznanja v logičnih pojmi in stavkih.

V drugi dobi (1831—1870) se je dvignila proti racijonalizmu radikalna reakcija z zmago empirizma in materijalizma. Filozofija izgubi svojo samostojnost, njeno delo se razdrobi v neštevilne stroke eksaktne znanosti, tehnike in naravoslovja. Eksperiment daje signaturo času. Vir spoznanja in resnice je samo eksperiment! Fechner (1801—87), Weber (1795—1833) in Wundt (roj. 1832) ustanove celó eksperimentalno psihologijo, ki razpolaga dandanes po vsem svetu z dragocenimi laboratoriji in predstavlja z eksperimentalno pedagogiko odlično, samostojno disciplino. Tako je dobila filozofija svoje zavetišče v psihologiji, zavlada je „psihologizem“ in spremenil celó logiko v posebno psihološko stroko — v psihologijo mišljenja.

Tretja doba traja od 1870 do danes in znači gospodstvo materijalizma, ki skuša svojo zmago utrditi, razširiti in jo filozofsko utemeljiti s posegom v nacionarno tradicijo Kanta, kakor je darwinizem angleški imperijalizem znanstveno opravičil s svojimi aksijomi „o boju za obstanek“ (struggle for life) in „prirodnem izboru (selekciji) najjačjega“.

Tako se je razvil v reakciji proti praktičnemu materijalizmu in psihologizmu neokriticizem novokantovcev s prevlado empirizma in pozitivizma, z izključitvijo vsakršne metafizike. Filozofija se koncentrira v spoznavno teorijo (noético, kritiko). Logika se emancipira in napove boj psihologizmu, logika hoče zopet absolutno

zavladati v znanstvu in filozofiji, po lestvici logike hoče zopet splezati na prestol filozofije — racijonalizem (dijalektika). Prvoborilca logike sta A. Meinong (roj. 1853), ki je zasnoval posebno „predmetno teorijo“ (Gegenstandstheorie) in ustanovil 1894 v Gradcu prvi avstrijski psihološki inštitut in filozofski seminar ter E. Husserl (roj. 1859, od 1916 profesor v Freiburgu). Poslednji samozavestno trdi, da je s svojo „fenomenologijo“ rešil filozofijo in da jo je stoprav on obdal s suverenim sijajem eksaktne znanosti.

Kakor smo že v predgovoru omenili, je nastopila začetkom 20. veka reakcija proti materijalizmu in racijonalizmu neokriticizma in sicer je prišla to pot — iz tujine v obliki mnogovrstnih struj, katere smo iz praktičnih ozirov nazvali s skupnim imenom vivizem.

To živahno vrvenje v razvoju filozofije je preokrenilo našo pozornost in nam zbudilo živo zanimanje za novi, čudoviti svet — človeški misli. Kaj je torej filozofija? Ali ni samo boj za resnico? Ali ne pride čas, ko bomo tudi mi prisiljeni poseči v zmagoviti boj?

Ob pregledu te nestalnosti in negotovosti, tega nasprotja in sovraštva se ne bomo čudili, da odklanja večina eksaktnih izsledovalcev vsako filozofijo kot pravljico pojmovnih fabulistov in fantastičen umotvor pojmovnih pesnikov. Slavna matematičarica Zofija Germain (1776—1831) ima filozofske sisteme za „romane mislecev“.

A nikoli ne utaji ta prezirna visokost naravoslovcev dejstva, da je filozofija tista usodna moč, ki odločuje o bedi in sreči našega življenja. Ne samo sila življenja, ampak tudi prirojeni spoznavni nagon nam priča o vsevažnosti filozofije, nazora o svetu in življenju. Kateri oče še ni doživel otroka med 2.—3. letom, ko se mu sproži nova struna, pojoča večno pesem: kako in zakaj? Koga še ni spravil v obup tak mali filozof, ki ne pozna usmiljenja v neprestanem izpraševanju, ki razdene vse igrače, odvije vse vijake in ključe, ki odpre vsa vrata in preda, preleze vse luknje in kote, nevkrotno gnan po večnem „kako in zakaj“? Kako je mogel iskati Platon izvora filozofiji v „začudenju“, kako Descartes v metodičnem dvomu, kako je mogel imenovati Schopenhauer kakor Buddha smrt — vodnico filozofije?

Odgovornost bi bila prevelika in samo povečali bi zmešnjavo, ko bi se brez vestnega premisleka vrgli v filozofski boj in se na slepo srečo pridružili kaki stranki. Zavest miselne svobode in enakosti, torej občutek za osebno čast in dostojnost, pa nam narekuje najprej

izvršitev predpogoja, priprave za boj. Pripravno delo zahteva, da najprej objektivno in desinteresno, z isto pozornostjo in ljubeznijo, sine ira et studio do zadnje podrobnosti in primerjajoče proučimo filozofske sisteme. Potem pride sama po sebi prava odločitev za boj, o katerem pravi „mračni“ Efežan Heraklit (535—475 pr. Kr.), da je oče vsega (πόλεμος πάντων μὲν πατήρ ἐστι, πάντων δὲ βασιλεύς).

Kako si tolmačijo filozofi sami to različnost mišljenja in naziranja, — v čem jo vidimo mi sami? Ali ne deluje isti vzrok v vseh (spoznavni nagon), ali nimajo vsi istega cilja — enovečne resnice?

Historična filozofija daje dvojen odgovor: dogmatizem trdi, da je že našel racijalizem vso in popolno resnico, da izhaja različnost le iz tega, ker nasprotnik — skepticizem resnico sovraži in preganja. Skepticizem odgovarja, da se človeški razum sploh ni razvil kakor organ spoznavanja, ampak samo kot organ praktične, bijološke orientacije v naravi, da telesu potrebno poišče in ga obvaruje škode. Spoznavnost je skepticizmu samo praktičen nagon, strogo omejen na bijološke potrebe telesa; razum ni univerzalen instrument spoznavanja objektivne resnice, funkcionalno omejeni razum spozna samo človeško, subjektivno resnico, del objektivne resnice, katera pa se nahaja sama v neprestani menjavi, tako da celo iz dveh vzrokov ne moremo spoznati objektivne resnice. Heraklit taji vsako obstojnost, vse teče, vse se spreminja: πάντα ῥεῖ! Ostaja še tretja možnost, ki je doslej filozofija še ni smotreno formulirala, noetišni futurizem: objektivna resnica biva, a človeška spoznavnost je rastoča, nastojna količina, ki gotovo spozna resnico, a šele v daljni bodočnosti, po težkem trudu in boju tisočletij, po kolektivnem sodelovanju celokupnega, enotno organiziranega človeštva (kolaborizem).

(Dalje prihodnjič.)

LISTEK.

Ob 50letnici drja Janeza Ev. Kreka Ljubljana, 1917. Pod tem naslovom je izšla 95 strani obsegajoča brošura Krekovih učencev (Dolenc, Jež, Komljanec, Kralj, Puntar in drugi), ki obdeluje njegovo kulturno, gospodarsko in politično delovanje med Slovenci v zadnjih 25 letih. Leta 1915. je praznoval dr. Krek 50letnico svojega rojstva. Ta spomin je bil oficijalno zatajen. Lahko si mislimo, komu je bilo všeč, da se ne omenja preveč Krekovo ime: vsem tistim namreč, ki jim je na poti njegovo znanje in njegova nesebičnost. Zakaj v teh dveh osebnih lastnostnih vidim subjektivni vzrok za njegovo uspešno delo. Človek sicer ne more za to, ako ni izredno nadarjen, javnost tudi potrebuje ljudi z manjšim znanjem, a z veliko pridnostjo; toda sebičnežev, ki vedno in povsod vidijo samo svoje ali glavno svoje gmotne koristi, da uravnavajo ali menjavajo svoje versko, gospodarsko in politično prepričanje v prvi vrsti s tega stališča, takega „koritarstva“ — kakor se vulgarno imenuje to početje — narod ne bi smel trpeti . . .

V kulturnem oziru je treba omenjati Krekovo literarno delo v socialni smeri. Bil je prvi, ki nam je podal v slovenskem jeziku teoretično knjigo o „Socializmu“. Uporablja jo s pridom somišljenik in nesomišljenik, ker obsega bogato socialno gradivo. Njegovo načelno stališče ne moti, pač pa čutiš neko neubranost, da se znanstvena beseda izprevrže v nekako osebno, ko govori dr. Krek o zastopnikih teoretičnega socializma: Marxu in Lassallu. Upoštevanja vredni so tudi njegovi socialni članki v „Katoliškem Obzorniku“, ki nudijo vsakemu začetniku mnogo osnovnega pouka.

Gospodarsko pomenja Krekov nastop inkarnacijo združne misli, ki je Arhimedova točka slovenstva, kakor sem jo nekoč že nazval. Poprej glavno posojilništvo, postaja polagoma združništvo gospodarska oblika tudi konsumentov in producentov. Brezdvomno je storil dr. Krek veliko za umevanje in razširjenje združne misli, ki za Slovence ni samo socialnega, ampak tudi narodnega pomena.

V političnem življenju je dr. Krek načeloma zagovarjal demokratično stališče. Ali je on kriv, in v koliko, da sicer simpatična vsebina ni dobila vedno simpatične oblike, to je drugo vprašanje. V svoji stranki je glasnik slovenstva in južnega slovanstva v verskem okvirju katoličanstva. Tu pa je treba imeti pred očmi, da južno slovanstvo ni samo katoličanstvo, ampak tudi pravoslavlje in mohamedanstvo. Kakor je verstvo osrednja točka posameznika v tem zmislu, da se mora vsakdo pečati ž njim, tako ne more biti dandanes določena konfesija okvir onega barbarskega načela „*cius regio, illius religio*“. Načeloma, teoretično je dr. Krek sam podal rešitev tega vprašanja, ko se je izrekel v „Času“ in v državnem zboru nasproti Masaryku za ločitev cerkve in države.

Dr. Drag. Lončar.

Sedanje smeri v francoski književnosti. Pod tem zaglavjem sta obelodanila Muller — Picard I. 1913. na 320. str. pestre odgovore uglednih pisateljev in kritikov na sledeče vprašanje: „V koliko nasploh nadaljuje oziroma presnavlja sodobna literatura velike slovstvene toke 19. stoletja: romantizem, naturalizem, Parnas in simbolizem, vkoliko se jim protivi? Menite-li, da prinaša novi rod izvirnih obrazcev?“

Aumaitre sodi nekako: Realizem v drami se je preživel. Navzlic nejasnostim in dostikrat ohlapni obliki sta nam dala Maeterlinck in Claudel dragocenih mišljajev, v romanu pa sta kažipota André Gide in Élémer Bourges. Seveda smatram njih dela stoprav za nepopolne osnutke.

Beauduinu je slovestvo povsem verskega značaja. Zanj ne biva nič izven duše, ki je večni del vesolja. Misel mu je istovetna s činom. Tako obstoji zgolj notranji, mišljen, hoten svet, katerega izraz in videz je odsev naših dušeslovnih ubranosti. Ne kakor pri romantiku zunanji svet gledan skozi mrežnico niti izključno svet občutkov kot simbolistu — ampak celotni ne le gledani ter občuteni temveč tudi mišljeni, hoteni svet, predelan z duhom: to je vzor.

De Berseaucourt ugotavlja, da je pretirani verizem povzročil klasičen preporod, za vzgled bodi dovršeno delce „Princesse de Clèves“ (1678). Poleg tega poudarja smisel romanopiscev za družabna vprašanja. Bodoči zgodovinarji bodo morali upoštevati dosti najnovejših romanov.

Chignac: Razumski in družabni dinamizem, življenje okrepljeno po mehaničnih vedah, polni razcvet posameznika brez plemenske in kastne razlike, vsakdanji heroizem.

Florian-Parmentier: Naša doba meri na vsesplošnost. Močna želja po sintezi je pokazala duhovom razglabljanje tajnih, podzavestnih občutij. Vidni in nevidni svet se bosta čimbolj zblíževala. Posledica — veda in vera, spiritualizem in realizem, intuicija in umsko znanje se spojé v transcendentnem monizmu.

Du Fresnois: Stremi se po dušeslovnem romanu, kratkem in jedrnatem ko klasična zaloigra.

Roux: Sedanje leposlovje nudi kot novost potrebo po dejanju in zmisel za mnogotero žitje; izvorno ni, pač pa raznoliko. Išče se. Mladega mojstra ni. Motnjava. Vračajo se k izročilu, plemenu, duši, naobrazbi, disciplini.

Schlumberger: Razne so struje v romanu, brata Thauraud nadaljujeta rezno in trezno razkrajanje Benjamina Constanta, drugi so bolj romantično obilni. Važna je zahteva po vsakdanjem intimnem lirizmu: zato veliki vpliv Charles-Louis Philippea.

Iz pisanih mnenj se dasta izločiti dva smotra: prvič želja po sintezi, ki sta jo napovedovala naturalizem in simbolizem ter jo goji dandanašnji znanstveni in modroslovski razvoj; drugič izrazita skrb in volja, dati tej sintezi končno določno obliko.

A. Debeljak.

Kajkavske pesmi med Hrvati. V tretji številki letošnjega Savremenika so izšle tri Domjaničeve in dve Galovičevi pesmi v kajkavskem narečju. Evo prve Domjaničeve za primer:

Noć.

Noć, ti moja temna noćka,
Kaj mi to mučiš,
Zakaj si navek v črnini,
Kaj se žalostiš?

Zato mrti, kaj si vidla
Čez tih puno let,
Kak trpi i kak pogiba
Ovaj bogi svet?!

Kak mu nigde smilovanja
Niti mira ni,
I kak ipak živet mora,
Zakaj? Znaš li ti?

Ali ti si tiha zmirom
Ne ćeš reći niš,
Noć, ti moja temna noćka,
Ti mučiš, mučiš.

Kaj ti one strašne tajne
 Odat nam ne smeš?
 Ili imaš preveč srca,
 Ne češ da poveš?

Al zabada nam je pitat,
 Zgine pusta reč,
 Senjom nam zakriješ oči,
 Zmirimo se spec.

Najbolše je niš ne pitat,
 Spat, pozabit vse.
 To bi nam ti, moja nočka,
 Štela reč, kaj ne?

Ali nam niso ti glasovi čisto domači? Mislim, da ga ni niti enega med nami, ki bi se bil zavedal, da smo si res tako blizu. Po taki poti naprej, in vprašanje ujedinjenja bi bilo na mah rešeno brez vseh teorij in doktrin, z živo prakso. Samo, če bi ne bil to le slučajen estetski izprehod v preteklost, nego odločen korak v bodočnost.

Vrhovnik. O „Poberinu“ in enakih starih slovenskih „bogovih“. V svojem zaslužnem, dasi malo znanem delcu „Listi nabožno slovstveni“ (Knjižnica Družbe sv. Cirila in Metoda. XIV. zvez. V Ljubljani 1902) piše Iv. Vrhovnik tam, kjer govori o Maksimilijanu Redeskiniju in drugih, ki so s pobožnimi pesmimi skušali izpodriniti „prazne, nanučne, folšpeissime“, sledeče: „Protireformacija ni samo izkušala odstraniti vse, kar je spominjalo na delovanje luteranskih krivoverskih oznanovalcev, nego je trebila hkrati tudi ostanke stare narodne vere, živeče v nekaterih narodnih običajih in pesmih. Tedaj je jela hirati stara slovenska junaška pesem. Kako hitro se je izgubljala, priča dejstvo, da že Valvasor ne ve ničesar o Ledi in Poberinu, starih slovenskih božanstvih, katerih je bila polna narodova duša še v začetku 17. stoletja (str. 40)*. — Odkod ima Vrhovnik ti dve, tako malo, ali skoro neznan „stari slovenski božanstvi“?

Duševni oče teh „božanstev“ je naš škof Tomaž Hren. V Vrhovnikovo knjižico, kjer stojita „Leda“ in „Poberin“ brez vsakega krstnega lista, brez navedenega vira, pa sta zašla po sledeči poti. Znani Peter pl. Radics je v Hribarjevem „Slovanu“ (l. 1887., str. 377—379) priobčil po raznih arhivih pobrane „Stare beležke o slovenščini na propovednici“. V njih govori tudi o konceptu neke Hrenove pridige, ki se nahaja v arhivu ljubljanske škofije. Iz tega citira sledeči odlomek: „*Recita historiam: Lada, Plejn, Poberin, Idola et Dii antea Carnioliae*“. To je (pač menda takratni urednik „Slovana“, Cimperman) poslovenil takole: „Pripoveduj zgodovino Lade, Plejna, Poberina, Idole in prejšnjih kranjskih kumirjev“, Radics pa je pri tem še naredil Hrenu laskav poklon, da je bil „veščak na polji starinstva slovenskega“. — Cimperman je pri tem pokazal, da je človek lahko dober poet, dasi ne zna toliko latinščine, da bi pravilno poslovenil najpriprostejši latinski stavek, Radics pa je tudi tukaj, kakor že marsikje drugje pokazal, da je bil samo primitiven diletant brez trohe kriticizma. Če njegovi nemški spisi niso boljše moke ko oni, ki jih je dajal v našem jeziku med ljudi, pač ne zaslužijo hvale, ki se jim navadno daje. Njegova „starinska“ zaverovanost mu je tukaj toliko skalila pogled, da ni videl kaj prav za prav tiči v tem Hrenovem stavku.

Analiza teh treh Hrenovih „kumirjev“ nam pokaže sledeče: 1. „Lada“ je Hrenu iz knjig znana splošno slovanska „Venus“; 2. „Plejn“ in 3. „Poberin“ pa sta prava slovenska dvojčka, katerih oče ni nihče drugi ko baš Hren sam. Prvi

je perzonificirani slovenski substantiv „plen“, v drugem pa imamo od Hrena samega ustvarjeno personifikacijo iz našega glagola „pobirati“. Prave razlike med njima ni: „Plejn“ pomeni popolnoma isto, kar „Poberin“. V obeh je Hren name-noma ustvaril personifikacije nekdanjih, poganskih *nečednosti* „antea Carnioliae“; Lado je kot splošno znano sprejel in postavil na prvo mesto.

Dokaz za to nam je evidentno slovenska, pri „Poberinu“ celo očitvidno umetno narejena oblika imen teh božanstev. Tudi se ne sme prezreti, da imamo tukaj dvoje takih slovenskih imen, ki se s svojim pomenom vzajemno podpirata. „Poberin“ bi se bil pač glasil „Poberuh“ — kar bi zvenelo še bolj pogansko — toda Hrenu je bilo to narodovo ime za mesec september menda znano. Odločujoče pri tem prašanju pa je dejstvo, da v Hrenovi, t. j. pozni humanistični dobi (Hren je umrl l. 1625) mitologija ni znanstveni, ampak da je skozi in skozi literarni „genus“ in da baš v takratni literaturi, posebno v cerkveni, kar mrgoli raznih personifikacij.

Preostane nam še ena malenkost: kako naj razumevamo v Hrenovi opazki „Recita historiam ...“ besedico „historia“? Netočnost terminologije, ki jo lahko kaže vsak koncept, nam to nalogo otežuje, olajša pa nam jo znano dejstvo, da stoji ta terminus v konceptu neke pridige. Mogoče je, da meni Hren z besedico „historia“ samo „exemplum“, preprosto primeru, s katero pojasni pridigar kako trditev ali kako krščansko resnico. Bolj verjetno pa se mi zdi, da je ta Hrenova „historia“ = *πρόβλημα* ali *διήγησις*, fabula kakšne cerkvene igre, v kateri so nastopile tri poganske *Nečednosti* „antea Carnioliae“ z imeni Lada, Plejn in Poberin, ki so jih nazadnje premagale njim nasprotno personifikacije *Čednosti* katoliške (protireformacijske, rekatalizirane) „Carnioliae“. Taka igra bi bila popolnoma v duhu in stilu Hrenove dobe. — To prašanje se bo dalo rešiti s podrobnim študijem navedenega koncepta in Hrenove dobe sploh. Tukaj je precej postranskega pomena in ne more spremeniti glavnega rezultata raziskave.

Genealogija „Hren-Radics-Vrhovnik“ je zanimiva tudi zaradi tega, ker nam kaže vse tipične etape one poti, po kateri so razni „kumirji“ prihajali v slovanski „Olimp“. In baš ta njena tipičnost ni zadnji in najslabši argument zoper pristnost treh „Hrenovih“ bogov. Vse te tri etape so tako lepo sklenjene. Najprej imamo prvotni vir (*Hren*), ob katerem nam podrobna analiza pokaže, da niti ni mitološko orijentiran, da ne namerava pisati mitologije, ampak da je njegova tendenca literarna, homiletična. Golo gradivo tega vira pride v roke nekritičnemu zgodovinarju, ki ne spozna njegovega pravega namena, ampak ga slepo registrira kot zgodovinsko gradivo (*Radics*). Zadnja etapa je prehod iz „zgodovine“ v „publikum“. In Vrhovnik je v tem slučaju res že popolnoma „publikum“. V dobri veri sprejme iz Radicsevih rok Hrenove bogove, govori o njih kakor da so splošno znani in nikjer ne omeni, odkod jih ima. Sicer navede namreč na koncu vsakega članka (o Basarju, Haslu, Redeskiniju, Tomažu Kempčanu v slovenski pridigi iz l. 1755) podrobno vso natisnjeno in tudi rokopisno literaturo, ki daje njegovim raziskavam še prav posebno ceno.

Brez vsake spremembe pa Hrenovo gradivo vendar ni prešlo iz Radicsevih rok v Vrhovnikove. Te spremembe so deloma tipične, deloma značilne za Vrhovnika. Radics podaja to gradivo še samo kot Hrenovo last, Vrhovniku pa je plemenita ogorčenost že diktirala stilistično arabesko, v kateri pravi, da je teh božanstev „bila polna narodova duša še v začetku 17. stoletja“. V tem privesku je pokazal svoje lice „publikum“. Bolj zanimivo pa je, da je pri Vrhovniku izginil Hrenov —

„Plejn“. To je na prvi pogled čudno. Saj bi pisatelj, ki obžaluje, kaj vse pristno narodnega so pregnali pregoreči protireformatorji, učinkoval mnogo bolj, če bi namestu dveh pregnanih bogov lahko navedel tri. Zdi se mi, da se je v tem slučaju vendarle zganil Vrhovnikov kriticizem, ki je v „Plejnu“ spoznal gol slovenski substantiv, pa si v substantivu, ki pomeni dejanje ali reč, ni mogel prav misliti starega slovenskega boga. Ker se ni spomnil personifikacij, je „Plejn-a“ („Poberin-a“ je mnogo laže reči!) opustil.

Še eno pikantno podrobnost treba pri Vrhovniku omeniti, ker nam odpira mikavne perspektive in kaže pot do nove etape. Tiskarski škrt je pri Vrhovniku Hrenovo „Lado“ spremenil v „Ledo“. Kadar nam bo kdo pripovedoval o starih slovenskih bogovih Ledi in Poberinu, takrat bodo ti Hrenovi bogovi priromati do četrte etape in takrat bo med očete slovanskega Olimpa, med naše Homerje, sprejet poleg Hrena tudi g. tiskarski Škrat Blasnikove tiskarne v Ljubljani. Toda — mogoče so to etapo že dosegli in jaz samo ne vem za njo. Če je še niso, je tega krivo samo dejstvo, da je Vrhovnikova knjižica premalo znana.

Za Hrenovo dobo značilno razmerje med mitologijo in literaturo ni prav nič osamljenega, ampak ima pri vseh narodih, posebno v starejših dobah, obilico paralel. Tukaj hočem navesti samo dve, iz novejšje dobe, ki se neposredno tičeta tudi nas in tukaj obravnavanega predmeta. Prva desetletja 19. stoletja so v nemški literaturi, posebno v nje provincijalni masi, značilna baš po tem, da v tej literarni produkciji ni mogoča stroga ločitev med poezijo in mitologijo, novelo in zgodovino. Mitologija je literatom te dobe naravnost artistična oblika. V tej literaturi se je izobrazala in v tem času zoblikovala ona slovenska problematična natura, ki je bila krščena na ime Davorina Trstenjaka. Kdor bere Trstenjakove mitološke spise, ne sme tega prezreti. Tip popolnoma modernega literata te vrste pa je R. H. Bartsch; kdor bi iz njegovih spisov, n. pr. iz romana „Frau Utta und der Jäger“ hotel kratkoma posneti današnje mitološke nazore Slovencev in Hrvatov, bi se grdo opekel.

Vsem tem literatom je mitologija samo področje in material, na katerem in s katerim operira njihova literarna invencija. To je njihov naravno in splošno priznано pravo; naloga znanosti pa je, da pokaže mejo, ob kateri neha resnica in se začne — umetniška fikcija.

Dr. Jož. A. Glonar.

Jezikovna meja od Spielfelda do Monoštra leta 1844. Avgsburška „Allgemeine Zeitung“ je v svojih prilogah prinesla leta 1844. zelo natančen opis slovensko-nemške meje, kar je leži vzhodno od Spielfelda¹. Povod k temi je dalo Bernhardijevo delo o mejah nemškega jezika, s katerim pisec ni zadovoljen v kolikor se namreč tiče ozemlja, ki ga on natančneje pozna. Kdo je avtor tega popisa, ni razvidno iz omenjenih prilog, pač pa je v slavnostni knjigi, ki je izšla 16 let pozneje, izdana na čast spominu nadvojvode Ivana², podana v izvlečku ista snov ter se urednik — dr. Hlubek — sklicuje na natančnejši svoj popis v navedenih

¹ „Die deutsche Sprachgränze im Südosten der Steiermark“, priloge k številkam 270., 271. in 276. iz dne 26. in 27. sept. ter 2. okt. 1844.

² Ein treues Bild des Herzogthumes Steiermark als Denkmal dankbarer Erinnerung an Weiland Seiner kaiserliche Hoheit den durchlauchtigsten Erzherzog Johann herausgegeben von der k. k. steiermärkischen Landwirtschafts-Gesellschaft durch ihren Sekretär Dr. F. X. Hlubek, Professor und kaiserlicher Rath. Gratz 1860. Str. 52—54.

prilogah avgsburške „Allg. Zeitung.“. Ker so Hlubkova izvajanja glede Štajerske malo, glede Ogrske pa sploh neznana in ker napravlja njegov zelo natančni popis vtis nepristranosti, ga prinašamo, v kolikor se tiče popisa jezikovne meje. To tembolj, ker konstatuje par let pozneje izišla Czoernigova etnografična karta (1855) in Etnografija (1857) v nekaterih občinah precej drugačno narodnostno strukturo. V slavnostni knjigi (1860) pa Hlubek vzdržuje vse svoje trditve iz leta 1844.; še več, on se odločno upira naziranju, da je Maribor zvezan — čeprav le potom mešanega ozemlja — z nemško celino, kot to trdi Czoernig. „Mesto Maribor je v resnici jezikovni otok, ki leži že precej globoko od nemške jezikovne meje, katera se vije severno od Mure ob njenem levem bregu¹“.

Tudi je na Czoernigovi etnografični karti vse polno jezikovnih otokov in mešanih krajev, po Hlubku (1844) pa le „Maribor in Ptuj, ki sta nemška jezikovna otoka ...“ Takratne narodnostne razmere na Štajerskem razsvetljuje zadostno popis mariborskih prilik. ... „Maribor, sedež okrožja in gimnazije, tvori nemški jezikovni otok. Šetajoč se med ličnimi hišami prijaznega mesta, čujemo vsenaokolu nemške glasove, slovenščino sliši mo vmes le iz ust nižjih stanov, kajti služabništvo in prebivalstvo nekaterih predmestnih ulic je še slovensko; zato se tudi slovensko propoveduje v predmestju pri Sv. Magdalenii, dočim je sicer v Mariboru le nemška služba božja; ob sebi umevno je tudi šola nemška, kajti ubogi slovenski otrok se mora po vsi deželi navaditi na nemške knjige. Črkovati nemške besede, truditi se z nemškimi čitankami, čeprav ne razume nobene besede tujega mu jezika. Sčasoma se seveda privadi na nevadne mu glasove, si prisvoji tudi posamezno besedo in se mora naučiti v tujem jeziku celo dvzvišene verske resnice. Vse knjige, ki jih dobi v šoli v roke, so spisane v nemškem jeziku in z nemškimi črkami, le katekizem, ki ga mora seveda znati pri skušnjah po nemško, ima tudi prestavo. Šele nekaj let sem si upajo poučevati slovanski patriotje otroke slovenščino, da ne ostane narodu njegov materin jezik popolnoma tuj“.

Hlubkov popis lahko razdelimo na dva odstavka, iz katerih se najlažje razvidi jezikovna meja, namreč v popis slovenskih in popis nemških obmejnih krajev. Nemški obmejni kraji. „Popotnik, ki prihaja od severne strani po takozvani tržaški cesti ali pa po deroči Muri in ima za hrbtom Gradec in Wildon ter poštno postajo Strass, se nahaja še vedno na nemški zemlji; šele južno od slednjega kraja, ko je dospel do mogočnih gradov Ernožkega (Ehrenhausen) in Spielfeldskega², ki se dvigata na zelenih višinah desnega murskega brega, je prišel do skrajne meje nemškega jezika; ko stopi, po omenjeni cesti gredé, na desni breg, je že popustil jezikovno nemčijo ter stoji na slovanski zemlji. Od tod deli Mura oba jezika tja do prijaznega Cmureka“, „... v tej pokrajini [so] skrajne najjužnejše nemške vasi Gersdorf pri Spielfeldu, Sp. Črniščina (Unt. Schwarza), Lihovci (Lichendorf) in Weitersfeld; vse ležijo v rodovitni ravnini, pa nekoliko proč od Mure“. „... gradovi Spielfeld, Brunsee, Weinburg ... in tudi Straß kot Ernož ... so obdani od Nemcev, ki jim je slovenščina popolnoma tuja“. „Pri Cmureku pridemo po dolgem in trdnem mostu na desni breg in ravno tako tudi nemščina ... kajti cmureški grad (Ob. Mureck) je ... nemška trdnjava; cmureška župnija je pa v jezikovnem oziru že mešana, kajti

¹ Ein treues Bild ...; str. 52.

² Vsi nemški obmejni kraji so v tem odstavku radi boljšega pogleda razprto tiskani.

semkaj spada slovenski, na desnem bregu ležeči Sladki vrh in Rabenberg, radi katerih se vrši vsako tretjo ali četrto nedeljo slovenska služba božja v trški kapeli sv. Patricija*. Južno od cmureškega gradu se razprostirajo kočje in hiše nemške občine¹ Trate (Wiesenbach), ki leži v najvišjem delu ščavniške doline... Na višini nad njo je Lokavec (Lugatz), ki je nemški kljub slovenskemu svojemu imenu; na istem grebenu leži vas Vratje (Frattenberg). Nemški jezikovni mejni sledeč do njenih najjužnejših točk moramo zapustiti gričevje, da pridemo do Absberga, ki leži na vznožju zelenih višin ter na okrajni cesti, ki drži iz Cmureka v Radgono. Šetajoč se ob prijetno šumečem Mühlbachu pridemo do Proskersdorfa, ki leži na obeh straneh ceste v ravnini, dočim se vleče Miethsdorf in Janževo (Jauchendorf)² na vznožju goric, vrh katerih leži slovenski Graben. Najbližje nemške vasi, ki se razprostirajo na severu sredi ravnine, so Žiberki (Seibersdorf), Žepovci (Schöpfendorf), Marhečka vas (Marchersdorf) in Črnici (Schirmdorf); ležijo v mali oddaljenosti ena od druge in so obdane od obširnih pašnikov, ki spominjajo že na bližino Ogrske*. Dočim znajo prebivalci iz Lokavca, Trate in Vratij prav dobro slovensko, je to znanje pri prebivalcih teh krajev že dosti manjše. Velika vas Apače (Abstall)... se ponaha s svojo staronemško cerkvijo... V tej nemški župni cerkvi se čita evangelij radi vžupljenih slovenskih krajev vsako nedeljo v obeh jezikih, slovenska služba božja je pa le vsake štiri tedne in sicer na mlado nedeljo. Segovci (Sögersdorf)* so nemški. Od Lutvercev (Leitersdorf) se moramo obrniti tik mimo slovenske Plitvice (Plippitz) čez širono ravnino na jug tja do hribovja, kjer leži na obraščenem vznožju Lománoše (Deutsch-Radersdorf) in dalje na vzhodu Glasbach*.

Razven skrajnih hiš, ki so mešane, je radgonsko „predmestje Gris še popolnoma nemško. Služinčad pa je deloma že slovenska*. Radi peterih vasi (Potna, Dedonjci, Zenkovci, Gorca in Žetinci), ki so vžupljene k mestni župniji „se vrši v cerkvi Device Marije sleherno nedeljo slovenska služba božja. Sicer je pa mesto brezdvomno nemško in je na dr. Bernhardijevi karti zarisano po krivem na slovenskem ozemlju. Skrajna nemška meja teče sicer tik pred Radgono, toda iz ust njenih prebivalcev se sliši skoraj le nemščina. Le takrat, ko privabi semkaj okoličane semenj ali pa ob nedeljah služba božja, takrat se seveda razlegajo slovenski glasovi po njenih ulicah in trgih. Od Radgone teče meja proti Ogrski mimo nemškoštajerskih krajev Stara ves (Altdörf), Ledümerje (Hammersdorf) in Pridova (Pridahof)*. Od Grlinec do Srdice „teče meja blizu deželne, vendar ležijo vmes nemški, že na Ogrskem ležeči kraji. Fuchseldorf (Füxlincz), Sinnersdorf, kjer se opravlja služba božja vsako tretjo nedeljo od grajske (lembaške) župnije ter Guitzenhof*. Nadaljne „nemške vasi so Wanersdorf, Krottendorf, Kalch in Dobra (Neuhaus), kjer je župna cerkev za vse te kraje ter Tauchen (Tánka) in Liba*. Od tod nadalje se govori nemški v sledečih obmejnih krajih: „Minihof, Zg. Straža (Ob. Drossen), Eisenberg, Št. Martin na Rabi, Neumarkt (Farkasdifalva), Slovenska ves (Windischdorf, Tótfalu) in v trgu Monošter (St. Gotthard)*.

¹ Izraz občina znači v tem času kraj ali pa katastralno občino.

² Kako se kvarijo imena, kaže ravno Janževo. Leta 1792. piše Kindermann na svoji karti mariborskega okrožja še Janschendorf. Hlubek leta 1844. Janschendorf in današnje uradno ime je — Jauchendorf.

Slovenski obmejni kraji. „Od Spielfelda navzdol tvorijo desni breg reke gorice, z gozdovi porašene ... Po teh prijaznih višinah ležijo slovenske kmetije in zidanice, raztresene med trto, sadnim drevjem, polji, travniki in goličavami. Vse te hiše, dvori in kočje spadajo ... k sledečim slovenskim krajem: Cršak, Selnica, Sladki vrh in Svečane¹. Tu se sveti na višini s trto porasli tudi še sredi slovenskih podložnikov grad Neukünegg“. Slovenske obmejne občine so nadalje Velka ali Marija Snežna, Dražen vrh in Rožengrunt, „s sosednjimi vasmí enakega jezika Grebenom in Nasovo ...“ Zadnja dva kraja ležita že blizo ravnine, „ki je skoraj vsa z Nemci poseljena ... Le radi dveh krajev, od katerih je Nasova mešana, se vrši v nemških Apačah, kamor cerkveno spadata, služba božja vsako mlado nedeljo v slovenskem jeziku. Nasova je bila preje nemška, je pa prevzela zvečine slovenščino. Prebivalci se pečajo s trto in to delo razume slovenska žena bolje od nemške; radi tega in pa, ker so večkrat še kak vinograd priženili, jemljejo kmetje iz tega kraja največkrat slovenska dekleta in tako se je tekom časa potom slovenskih mater razširila tudi slovenščina. Enako kot Nasova leži tudi Plitvička gora na grebenu, ki je s trto posajen, dočim so Lešane (kraj, ki je nastal večinoma v novejšem času) na njegovem severnem vznožju, Plitvica že popolnoma v ravnini, Police in Hércovšak pa zopet na zelenem gričevju. Po tem gričevju prebivajo večinoma viničarji, stanujoč po raztresenih, s slamo kritih, ilovnatih kočah ter obdelujejo — največkrat brez vsakega lastnega posestva — vinograde svojih gospodarjev. Njihove gorice, ki dajejo slovečo kapljico, mejijo na Radgonski grad, od katerega jih loči le bogato zasajena zaseka Fuchslucke². Ta zaseka in cesta, ki pelje po njej, tvori pravzaprav mejnik slovenskemu jeziku, vendar pljuskajo njegovi valovi do gradu, kajti tudi v grajskih vinogradih so sploh vsi viničarji že Slovenci. Na vzhodnem koncu zaseke ... leži poleg mogočne šole župna cerkev sv. Petra ...“, ki „je na desnem bregu Mure najsevernejša slovenska župnija, kjer se v nemščini služba božja sploh nikdar ne opravlja. Kar je na jugu in vzhodu od tod, je vse popolnoma slovensko, izvzemši raztresene hiše skrajnega Grisa (radgonskega predmestja), kjer se oba jezika menjujeta od rodbine do rodbine in hiše do hiše“.

Slovenski obmejni kraji na levem bregu Mure so: Potrna (Laafeld), Dedonjci (Dedenitz), Zenkovci (Zelting) in Górice.

Od Górice teče jezikovna meja nekaj časa po državni ob Kučnici navzgor, dokler ne stopi pri Grlincih (Görlincz, Görhegy, Gierlsdorf)³ na ogrska tla. „Najzapadnejši slovenski kraji v železni županiji na Ogrskem so ... Grlinci, ki so vžupljeni k Sv. Heleni v Pertoči (Pertócsa, Perestó), ki je istotako obmejna vas kot k njej spadajoči Večeslavci (Vecseszlavec, Vasvecses); nadalje Slovenski Sv. Jüri (Vizlendva) z župno cerkvijo sv. Jurija in semkaj vžupljene vasi: Ro-

¹ V tem odstavku so slovenski obmejni kraji razprto tiskani.

² Slovenskega izraza za to menda ni. „Fuchslucken“ se je imenovala gostilna ob cesti, kjer so se shajali slaboglasni ljudje, ki so v nekdam gostozaraščenem kraju pod gradom proizvajali svojo rokovnjaško obrt.

³ Madjarizacija imen se je pred kakimi 20 leti raztegnila tudi na zadnji okraj, ki se mu je še poznalo slovensko lice, na Mursko Soboto. Specijalka in generalka ima še prvotna imena, ki pričajo, čeprav v madžarski obleki, da prebivajo tod Slovenci. Novi uradni izrazi pa niti od daleč več ne spominjajo na to, da bi to utegnili biti slovenski kraji.

gašovci (Rogasócz, Szarvaslak), Nuskova (Nuszkova, Dióslak) in Srdica (Szerdicza, Seregháza) ... Od Srdice se obrne meja ... mimo „Sotine (Szottina, Hegyszoros), Zg. Slaveče (Felsőcsalogany) do Kuzdobljanov (Kuzma), kjer je podružnica od Gradu (Felsőlendva, Limbach) ... Od Kuzdobljanov gre meja slovenskega jezika mimo teh-le krajev: Matjašovci (Szt. Mátyás), Türke in Zg. Sanik (O. Zeming, Felsőszölnök), kjer je sedež župnije, Ritkorovci (Ritkaháza), Verice (Permise), Sokolovci (Eckersdorf, Szakonyfalu)*. Prvi madžarski kraji, ki jih sedaj srečamo, so Zsida in Talapatka. „Med Sv. Martinom in Sokolovci ležeča vas Sp. Sanik (Unt. Zeming, Alsó-Szölnök) je poseljen s Slovenci in Nemci*.“ —

Zelo je škoda, da Hlubek svoje namere — popisati tudi jezikovno mejo na Štajerskem, kar je je zapadno od Spielfelda — ni izpolnil, kot je v prilogah obljubljal. Izrazi se pač, a le v splošnem: „Slovansko ozemlje se je v prejšnjih stoletjih skrčilo, v zapadnem delu Štajerske in sicer v porečju Sulpe in Zg. Pesnice se pa krči radi nemške politične premoči, ki se pozna posebno pri šolstvu, še vedno. Kaj sličnega o vzhodnem delu Srednje Štajerske ne moremo trditi. Tu se vzdržuje Slovenec v istih mejah, ki so že stoletja stare. Vzrok najdemo najbrže v tem, da mejijo tukaj Slovenci na Nemce v kompaktni masi, dočim so morda tamkaj že od nekdanj z Nemci pomešani in so bili tako jezikovno lažje premagani*.“

Inž. J. Mačkovšek

Kaj prevajamo. Čast mi je naznaniti vam, da sem prevel iz francoščine: Paula Bourgeta roman „Le Démon du Midi“; Molièreovo komedijo „Le bourgeois gentilhomme“; Charlesa Nodierja bajke: „Le songe d'or“, „Le génie bonhomme“, „Trésor des fèves et Fleur de pois“; H. Françoisa povest „Pauvres gens“; Emila in Aleksandra Erckmann-Chatriana povest: „Le trésor de vieux Leignieur“. — Bajke: „La bûche enchantée“, „La souris grise“ in „Yvon et Finette“, François Coppee-ja sličici: „Le parrain“, „L'enfant perdu“; Eugenije Foa povestnici: „Mademoiselle Lajolais“, „Les petits gâteaux“; Jeana de la Fontainea 150 bajk v vezani besedi in končno Gustava Flauberta: „Trois contes“. S poslednjim prevodom prehiteli ste me Vi, on ostane pri meni v rokopisu. Sedaj prevajam najnovejši vojni roman Adriena Bertranda „L'appel du sol“. 150 La Fontainovih bajk izdam v kratkem. Iz italijanščine: Attilia Barbieri „Vita paesana“; Amelie Rossellijeve šestero socialistično navdahnjenih črtic; Francesca dall' Ongara povesti: „La pianella perduta“, „Due Madri, La rosa delle Alpi“, „Il pozzo d'amore“; Grazie Deledde osem črtic iz sardskega življenja. — Ivan Hribar.

Prevedel sem iz italijanščine: Salvatore Farina: „Gospod Jaz“, roman; Nicolò Machiavelli: „Koren lečen“ (Mandragola), komedija nravi; Carlo Goldoni: „La locandiera“, komedija, „Le donne curiose“, komedija. Prevajam: Nicolò Machiavelli: „Il principe“; Carlo Goldoni: „Il burbero benefico“; Giovanni Boccaccio: „Il Decamerone“. — Dr. Vladimir Knaflič.

Albin Prepeluh je prevedel: Machiavelli: „Il Principe“. Torej zopet dve koliziji: Flaubertove „Tri povesti“ in Machiavellija „Il Principe“!

: Splošno kreditno društvo :

r. z. z o. z. v Ljubljani.

Hranilne vloge na knjižice in v tekočem računu se obrestujejo po 4 1/2% od dne vloge do dne dviga. Na razpolago so domači hranilniki. Rentni davek plačuje zadruga sama.

Posojila se dajejo na hipoteke, zastavna pisma, osebni kredit, vrednostne listine (efekti), predujmi na lombard pod zelo ugodnimi pogoji.

Menice se eskomptujejo po razmerju bančne obrestno mere.

Telefon št. 120.

Ček-konto poštne hranilnice št. 45.156.

OMLADINA.

Nova publikacija „OMLADINE“:

ALOJZIJ GRADNIK: **Padajoče zvezde.**

Cena v platno vezani knjigi K 3.50.

Dobi se po knjigarnah ali „OMLADINA“, Ljubljana, poštni predal 87.

„Tedenske slike“

so najboljši in najzanimivejši slovenski ilustrirani tednik.

„Tedenske Slike“ stanejo: celoletno 12 kron, polletno 6 kron, četrtletno 3 kron in mesečno 1 krono. Posamezne številke se dobe po trafikah, knjigarnah in na kolodvorih izvod po 24 vinarjev.

Naročite si „Tedenske Slike“.

Zahtevajte povsod „Tedenske Slike“.

Priporočamo

„Narodno knjigarno“

v Ljubljani, Prešernova ulica št. 7.

Priporočilo častitim naročnikom „Ljubljanskega Zvona“.

Največja zaloga raznovrstnega papirja, kancljiškega, ovijalnega, raznih šolskih in pisarniških potrebščin. Razglednice en gros en detail.

Velika knjigoveznica, v kateri se izdeluje od najpriprostejše do najfinejše vezi. Originalne platnice in vezi za razne hranilnice in posojilnice.

Tisek na trakove, razne reklamne table v zlatu, aluminijumu i. t. d., passepartout v mnogovrstnih izpeljavah. Tisek na žalne (pogrebne) trakove se takoj izvrši.

— Tvorica papirne in kartonažne industrije J. BONAČ SIN, Čopova ulica, Ljubljana. —

Vljudno priporoča

Ivan Bonač.

Knjigarna L. Schwentner v Ljubljani

Prešernova ulica št. 3.

priporoča sledeča dela slovenskih pesnikov :

- Aleksandrov:** *Pesmi in romance*. Broš. 3 K 50 h, eleg. vez. 5 K 50 h.
- Aškerc A.:** *Zlatorog*. Planinska pravljica iz Trente. Eleg. vez. 3 K 50 h.
- Aškerc A.:** *Mučeniki*. Slike iz naše protireformacije. Broš. 3 K, v platno vez. 5 K.
- Aškerc A.:** *Junaki*. Epske pesnitve. Broš. 3 K, v platno vez. 5 K.
- Aškerc A.:** *Jadranski biseri*. Balade in romance slovenskih ribičev. Broš. 3 K, eleg. vez. 5 K.
- Aškerc A.:** *Akropolis in piramide*. Poetični sprehodi po Orientu. Broš. 3 K, eleg. vezano 5 K.
- Aškerc A.:** *Pesnitve*. Peti zbornik. 1904—1910. Broš. 4 K, eleg. vez. 6 K.
- Cankar Ivan:** *Erotika*. II. izdaja. Broš. 2 K, eleg. vez. 3 K 70 h.
- Jeraj Vida:** *Pesmi*. Broš. 1 K 60 h, eleg. vez. 3 K 20 h.
- Kette Dragotin:** *Poezije*. Druga pomnožena in ilustrovanja izdaja. Broš. 4 K, eleg. vez. 6 K.
- Kette Dragotin:** *Poezije*. Ljudska izdaja. Broš. 1 K 80 h, vez. 3 K.
- Poljanec Ljudmila:** *Poezije*. Broš. 2 K, eleg. vez. 3 K.
- Prešernove poezije**. Uredil A. Aškerc. Drugi natisk. Pantheon-izdaja vez. 4 K.
- Župančič Oton:** *Čaša opojnosti*. Drugi natisk. Broš. 2 K, eleg. vez. 3 K 80 h.
- Župančič Oton:** *Cez plan*. Drugi natisk. Broš. 2 K, eleg. vez. 3 K 80 h.
- Nadalje priporoča svojo bogato zalogo slovenskih in nemških knjig, ter sprejema naročila na vse leposlovne liste.